

MEDZINÁRODNÁ KOMISIA
SLOVANSKÉHO FOLKLÓRU
PRI MEDZINÁRODNOM KOMITÉTE SLAVISTOV

SLAVISTICKÁ
FOLKLORISTIKA

I N F O R M A Č N Ý
B U L L E T I N

2 0 0 2

1 - 2

Ústav etnológie SAV
Slovenský komitét
slavistov

MEDZINÁRODNÁ KOMISIA
SLOVANSKÉHO FOLKLÓRU
PRI MEDZINÁRODNOM KOMITÉTE SLAVISTOV

**SLAVISTICKÁ
FOLKLORISTIKA**

INFORMAČNÝ
BULLETIN

1 – 2 ■ 2002

Ústav etnológie SAV
Slovenský komitét slavistov

Redakčná rada: PhDr. Viera Gašparíková, DrSc.,
PhDr. Hana Hlôšková, CSc.
PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.,
PhDr. Jana Pospíšilová
Mgr. Katarína Žeňuchová

Adresa redakcie: Ústav etnológie SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava

E-mail: anna.hloskova@savba.sk
katarina.zenuchova@savba.sk

Do čísla prispeli:

Ekaterina Anastasova, Bulharsko	(ea)
Stojanka Bojadžieva, Bulharsko	(sb)
Anna Brzozowska-Krajka, Poľsko	(abk)
Valentina Ganeva-Rajčeva, Bulharsko	(vgr)
Viera Gašparíková, Slovensko	(vg)
Albena Georgieva, Bulharsko	(ag)
Hana Hlôšková, Slovensko	(hh)
Irina Kolarska, Bulharsko	(ik)
Jordanka Koceva, Bulharsko	(jk)
Ondrej Krupa, Maďarsko	(ok)
Vanja Mateeva, Bulharsko	(vm)
Kat'a Michajlova, Bulharsko	(km)
Ruža Nejkova, Bulharsko	(rn)
Vladimir Penčev, Bulharsko	(vp)
Svetla Petkova, Bulharsko	(sp)
Natalia Raškova, Bulharsko	(nr)
Marja Stanonik, Slovinsko	(ms)
Krzysztof Wrocławski, Poľsko	(kw)
Katarína Žeňuchová, Slovensko	(kž)

**FOLKLORISTIČEN POGLED
NA XIII. MEDNARODNI SLAVISTIČNI KONGRES**
(Ljubljana, 15. – 21. 8. 2003)

Po mednarodnem slavističnem kongresu v Krakowu je Mednarodni slavistični komite pod vodstvom predsednice prof. dr. Alenke Šivic-Dular zasedal leta 1999 v Brnu in Pragi na Češkem, 2000 v Zagrebu na Hrvaškem, 2001 v Ružomberku na Slovaškem, 2002 v Mariboru v Sloveniji. Reševal je vsebinska, programska, organizacijska, promocijska in finančna vprašanja, ki zadajajo ljubljanskim organizatorjem veliko skrbi. Iz poročil s teh srečanj izhaja, da je do razpisanega roka prijavilo referate svojih članov 29 nacionalnih komitejev in slavističnih organizacij. Oblike dela na kongresu bodo plenarni referati, sekcijsko delo (referati, skripti), tematski bloki, okrogle mize. Sklep o posebnih jutranjih sekcijah za mlade raziskovalce ni bil sprejet, vendar se nacionalnim slavističnim komitejem priporoča, da čim bolj podprejo udeležbo mladih raziskovalcev na kongresu. Uradni jeziki na njem bodo vsi slovanski jeziki, nemščina, francoščina, angleščina.

Pri Mednarodnem slavističnem komiteju so se osnovale nekatere nove komisije in je zdaj vseh 29, vendar so nekatere brez predsednika. Tematika okroglih miz in plenarnih referatov slovstvene folkloristike ne zadeva, pač pa tematski bloki, ki bodo obravnavali posamezne ožje in specializirane teme, medtem ko vključujejo obravnave po sekcijah širši tematski spekter.

Po novem je koordinatorica tematskih blokov dr. Andreja Žéle, ki je nasledila prof. dr. Mirana Hladnika. Sprejetih je 20 blokov. Po številu prijav med njimi so najaktivnejši Slovaki, saj sodelujejo kar štirje. Blok *Folklór a folkloristika na prelome milénia* organizira in zanj pripravlja zbornik Zuzana Profantová iz Bratislave.

Tudi iz tega se vidi, da je dandanes slovaška folkloristika med najbolj dejavnimi in uspešnimi. Za to ima velike zasluge prof. dr. Milan Leščák, ki jo je teoretično posodobil in mu sledi zagnana mlajša generacija: dr. Hana Hlôšková, dr. Gabriela Kiliánová, dr. Eva Krekovičová in dr. Zuzana Profantová.

Vprašanje slavistične folkloristike sta na novo oživila prof. dr. Bohuslav Beneš iz Brna (prim. *Slavistická folkloristika v Československu 1945–1985*, In: *Ethnologica slavica* 20/1988) in dr. Viera Gašparíková, DrSc. (*Slavistické bádania a slovenská folkloristika* (In: *Slavistická folkloristika* 1–2, 1993) in je sprožila 1989 idejo o izhajanju biltena *Slavistická folkloristika*. S svojim delom je njeno zamisel vseskozi uresničeval predsednik Komisije za raziskovanje slovanske folklore pri Mednarodnem slavističnem komiteju † Prof. dr. Viktor E. Gusev, čigar program znanstvenega sodelovanja v slavistični folkloristiki je bil objavljen leta 1997 in 1998 (prim. *Slavistická folkloristika* 1–2/1997, s. 11–12 in 1–2/1998, s. 14–16).

Za zbornik in memoriam Nikita I. Tolstoj je Marija Stanonik objavila pregled *Slovanski raziskovalci in slovenska slovstvena folkloristika* (Slovo i Kul'tura I, Moskva 1998, s. 423–436) in za XIII. mednarodni slavistični kongres v Ljubljani pripravila zgodovino slavističnih obzorij slovenske slovstvene folkloristike in predloge za morebitno mednarodno sodelovanje. Njen bistveni dosežek v tem pogledu je izdajanje zbornika *Studia Mythologica Slavica* v uredništvu dr. Nikolaja Mihajlova in dr. Monike Kropelj, knjiga *Teoretični oris slovstvene folklore* Marije Stanonik, ki je zasnovala tudi zbirko *Glasovi*, v kateri je doslej izšlo 26 knjig in je v njih zbranih že skoraj 8000 slovenskih folklornih in spomin-skih pripovedi.

Žal, mednarodnega slavističnega kongresa v Ljubljani niso dočakali trije cenjeni slovenski slavisti akademiki: dialektolog dr. Tine Logar (1916–2002), rusist dr. France Jakopin (1921–2002) in literarni zgodovinar dr. Jože Pogačnik (1933–2002).

Marija Stanonik, Ljubljana

EIN FOLKLORISTISCHER BLICK
AUF DEN XII. INTERNATIONALEN SLAVISTENKONGRESS
(Leibach, 15. – 21. 8. 2003)

Nach dem Internationalen Slavistenkongress in Krakau hielt das Internationale Slavistenkomitee unter dem Vorsitz von Prof. Dr. Alenka Šivic-Dular eine Sitzung, nach den Sitzungen 1999 in Brünn und Prag (Tschechische Republik), 2000 in Zagreb (Kroatien), 2001 in Ružomberok (Slowakei), 2002 in Marburg in Slovenien. Es behandelte inhaltliche programmatische, organisatorische, promotionelle und finanzielle Fragen, welche den Organizatoren in Leibach grosse Sorgen bereiten. Es ergibt sich aus den Nachrichten von ihren Zusammenkünften, dass Mitglieder von 29 nationalen Komitees sowie slavistischen Organisationen Referate angemeldet haben. Die Arbeitsformen auf dem Kongress werden Referate im Plenum, Sektionen, Themablöcke sowie Runde Tische sein. Der Beschluss über besondere Morgensitzungen für junge Forscher wurde nicht angenommen, obwohl man dem nationalen Slavistenkomitee empfiehlt, die Teilnahme junger Forscher an den Kongress maximal zu unterstützen. Die Amtssprachen auf ihm werden alle slawischen Sprachen, Deutsch, Französisch und Englisch sein.

Beim Internationalen Slavistischen Komitee sind einige neue Kommissionen ins Leben gerufen worden und ihrer sind 29, allerdings einige ohne Versitzenden. Die Thematik der Runden Tische und der Plenarsitzungen berührt nicht die mündliche Folkloristik, und die Themablöcke, welche einzelne engere und spezialisierte Themen beinhalten, während sie Rechnungsberichte der Sektionen ein weiteres Thematisches Spektrum einschliessen. Neu ist die Koordinatorin der Themablöcke Dr. Andreja Žéle, welche auf Prof. Miran Hladnik folgte. Zwanzig Blöcke wurden angenommen. Nach der Anzahl der Anmeldungen sind die Aktivisten unter ihnen zahlenmässig die Slowaken, obwohl sie als vier auftreten. Der Block *Folklor und Folkloristik zur Jahrtausendwende* organisiert und bereitet den Sammelband Zuzana Profantová von Bratislava für ihn vor.

Daraus ersieht man auch, dass heutzutage die slowakische Folkloristik sich unter den tätigsten und erfolgreichsten befindet. Grosse Verdienste dazum hat Prof. Dr. Milan Leščák, der ihnen zeitgenössisch war und ihm folgte die jüngere Generation – Dr. Hana Hlôšková, Dr. Gabriela Kiliánová, Dr. Eva Krekovičová und Dr. Zuzana Profantová.

Die Frage der slavistischen Folkloristik hat Prof. Dr. Bohuslav Beneš von Brünn neuerdings belebt (z.B. *Slavistische Folkloristik in der Tschechoslowakei 1945-1985*, In: *Etnologica Slavica* 20, 1988) und Dr. Viera Gašparíková, DrSc. (*Slavistische Forschungen und die slowakische Folkloristik*, In: Sla-

visticka folkloristika 1-2, 1993), welche die Idee von einer Erscheinung des Bulletins *Slavistická folkloristika* aufbrachte. Durch ihre Arbeit wurde der Gedanke eines Präsidenten der Kommission zur Untersuchung des slawischen Folklores beim Internationale Slavistenkomitee †Prof. Dr. Viktor E. Gusev veranlasst, dessen Programm der wissenschaftlichen Mitarbeit in den J. 1997 und 1998 veröffentlicht wurde (In: *Slavistická folkloristika* 1-2, 1997, S. 11-12 und 1-2, 1998, S. 14-16).

Für den Sammelband in memoriam Nikita I. Tolstoj's Marija Stanonik verfasste den *Überblick Slawische Forscher und die Slawische mündliche Folkloristik* (*Slovo i kul'tura*, 1, Moskva 1998, S. 423-436) und für den XIII Internationalen Slavistischen Kongress in Laibach hat sie die Geschichte der slawischen mündliche Folkloristik und Vorschläge für eine mögliche internationale Zusammenarbeit bereitet. Ihre wesentliche Leistung in dieser Hinsicht ist die Veröffentlichung des Sammelbandes *Studia Mythologica Slavica* unter der Redaktion Dr. Nikolaj Michajlovs und Dr. Monike Kropcejs, das Buch *Theoretischer Umriss des mündlichen Folklores* Marije Stanoniks, die auch die Sammlung *Glasovi* gegründet hat. In dieser sind bis nun 26 Bücher erschienen, und fast 8000 slovenische Folklor und Memorien-Erzählungen sind in ihm gesammelt.

Leider haben drei geschätzte Slovenische Slavisten der Internationalen Slavistischen Kongress in Leibach nicht erlebt: der Dialektologe Dr. Tine Logar (1916-2002), der Russist Dr. France Jakopin (1921-2002) und der Literarhistoriker Dr. Jože Pogačnik (1933-2002).

Marija Stanonik, Leibach

INFORMÁCIE

■ **Ogólnopolska konferencja naukowa *Genologia literatury ludowej***

W dniach 14-16 marca 2002r. odbyła się w Toruniu ogólnopolska konferencja naukowa dotycząca przeglądu dotychczasowego stanu badań w genologii literatury ludowej oraz określenia możliwości badawczych w tym obszarze zjawisk. Organizatorem konferencji był Zakład Folklorystyki i Literatury Popularnej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Program konferencji obejmował 20 referatów folklorystów, etnologów, etnolingwistów, filologów z następujących polskich uniwersytetów: Wrocławskiego, Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Śląskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zgodnie z oczekiwaniem organizatorów, w referatach rozpatrywano zarówno ogólne determinanty wyodrębniania gatunków oralnej literatury ludowej, jak i sposoby ich istnienia oraz funkcjonowania w folklorze tradycyjnym i współczesnym, metody opisu i typologii z uwzględnieniem aktualnych osiągnięć w dziedzinie nauk kontekstowych dla folklorystyki, a także nowe gatunki (gry fabularne RolePlaying Games, tzw. vlepki) i tzw. nowszą literaturę ludową (pisarstwo chłopskie). Obrady toruńskie potwierdziły potrzebę dalszych zintegrowanych interdyscyplinarnych badań w aspekcie genologii, również w ujęciu ogólnosłowiańskim.

(abk)

Девети симпозиум по проблемите на фолклора (София, 3-5 октомври 2002)

От 3 до 5. X. 2002 г. в София се проведе *Деветият симпозиум по проблемите на фолклора* с международно участие, организиран от Института за фолклор при БАН и Факултета по славянски филологии при Софийския университет Св. Климент Охридски. Симпозиумът е продължение на една многогодишна традиция, чието начало е поставено през 1970 г. в София. Следват симпозиумите, състояли се в Балчик и Албена (1973), Кюстендил (1975), Смолян (1977), Ямбол (1979), Габрово (1982), Монтана (1985) и Сливен (1989). На тези научни форуми се представят постиженията и тенденциите във фолклористиката, представят се различните подходи и методи при изучаването на сложното и многолико явление *фолклор*.

Деветият симпозиум по проблемите на фолклора бе посветен на три

теми, оформили и трите основни секции: 1. *Фолклорът в съвременния свят – динамика и културно разнообразие* (с тематични акценти: *Съвременни фолклорни явления; Съвременни изпълнителски практики във фолклора; Фолклор и професионално изкуство*); 2. *Фолклорните традиции в Югоизточна Европа*; 3. *Фолклор и идентичност* (с тематични акценти: *Наследство, памет, идентичност; Фолклор и идентичност; Фолклор, регионални традиции, културно наследство*).

В симпозиума взеха участие представители на хуманитарни институти от системата на Българска академия на науките, на различни катедри от Софийския университет и други висши учебни заведения, на регионалните музеи и различни културни институти и организации в София и страната. Заявените доклади за участие бяха 86, сред които и на чуждестранни учени от Франция, Словакия, Чехия, Русия, Югославия и Румъния.

Работата на Деветия симпозиум по проблемите на фолклора бе съчетана с провеждането на Българско-френски етнологички дни, организирани от Института за фолклор при БАН и Френския институт в София. Българско-френските етнологички дни, съпътстващи симпозиума, включваха богата и разнообразна програма.

(ag)

Научен семинар *Визуални свидетелства от съвременността*

Екип от Института за фолклор с ръководител ст. н. с. Албена Георгиева разработва проект на тема *Фолклористични аспекти на идентичността в процеса на глобализация*. В рамките на този проект се провеждаше научен семинар *Визуални свидетелства от съвременността* (2000-2002), на който се представяха филми и видеоматериали, документирани в съвременността по различни поводи и отразяващи различни явления на границата между фолклора и официалната култура, между традицията и новата обредност. За трите години бяха проведени 24 сбирки на семинара. Освен сътрудници на Института за фолклор в семинара взеха участие фолклористи и етнографи от регионалните музеи в страната, хореографи на танцови групи и др. Работата на семинара се превърна в съдържателен акцент и своеобразно средище на общоинститутския научен живот. Тематиката на сбирките беше най-разнообразна: *Шествието с чудотворната икона в Бачково - лицата на празника* (Вихра Баева); *Гергьовден в Кюстендилско* (Галя Чоухаджиева); *Гергьовден във Велинград* (Георги Куманов); *Гергьовденските хора – обредни практики или танци* (Георги

Гаров); *Златната ябълка в Горни Воден – сакрално място, празник, разказ* (Вихра Баева); *На Водици в Добърско* (Георги Гаров); *Танците в съвременната българска сватба* (Евгения Грънчарова); *Поддържането на култа към св. Неделя като семейна традиция* (Албена Георгиева, Вихра Баева); *Годишен помен за мъртвите в с. Галата, Тетевенско* (Стоянка Бояджиева, Светла Петкова); *Станчинари от Петрич* (Николай Петров); *Малка Богородица в Кремиковския манастир* (Евгения Грънчарова, Константин Панайотов); *Пеперуда и Герман от с. Момина църква, Бургаско, Сватба в Рибново* (Георги Гаров); *Василица в село Вевчани, Македония* (Ивайло Иванов); *Гергьовден в с. Дедино, Радовишко, Република Македония, Сватба от Радовишко, Македония и др.*

(ag)

Българско-руски проект *Символични форми на традиционната народна култура*

Този научно-изследователски проект се изпълнява от сътрудници от Института за фолклор при БАН в София и Института по славянознание при РАН в Москва. Ръководител на проекта от българска страна е Катя Михайлова, а от руска страна - Светлана М. Толстая. Участници в екипа от българска страна са: Любомир Миков, Екатерина Анастасова, Галина Лозанова, от руска страна участват: Александър В. Гура, Анна А. Плотникова, Ирина А. Седакова, Елена С. Узенева. Проектът е за период 1999 - 2004.

Проблематиката на проекта е една от най-актуалните в съвременната славистична наука. Изучават се въпроси на семантиката, типологията и ареологията на славянската народна култура, проучват се архаични славянски зони (Западна България, Полесието и др.). За участниците от руска страна са особено ценни и полезни теренните проучвания в България, които се обнародват в руския научен печат и активно се използват при написването на статиите за многотомния енциклопедичен речник *Славянские древности*. Това издание, приоритетна научна задача на Института по славянознание, обобщава езикови, фолклорни и етнографски факти от традициите на всички славянски народи и представлява най-мощният труд в съвременната славистика. За участниците от българска страна са много необходими проучванията в научните архиви и библиотеки на Русия, които са основа за бъдещи компаративистични изследвания.

(km)

Българско-полски проект *Стереотипи и митове в българската и полската култура в условията на мултикултурализъм*

Екип от Института за фолклор при БАН в София и Института по славистика при ПАН във Варшава работи по съвместен проект за съвременните стереотипи и митове в двете славянски култури. Ръководител на проекта от българска страна е Катя Михайлова, а от полска страна – Гражина Шват-Гълъбова. В екипа от българска страна работят: Николай Кауфман, Димитрина Кауфман, Галина Лозанова. От полска страна участват: Йоланта Суйецка, Михал Стефански. Проектът е за периода 2002 - 2004 с тенденция изследванията да се продължат с още три години.

Цел на проекта е изследването на межкултурните и междуетническите взаимоотношения в България и Полша от гледна точка на исторически онаследените и функциониращите в съвременността етнически, културни и религиозни стереотипи и митове. Разглежда се и втората страна на проблема - автостереотипите на отделните общности като фактор за самоидентификация и национална идентификация. Интересът към проблематиката се обуславя от засиленото функциониране на стереотипи в съвременните условия на демократизиране на посттоталитарното общество и формирането на гражданското общество в България и Полша. Във тази връзка е важно да се проследят особеностите на обществената, познавателната, комуникативната, интегриращата (за членовете на отделна етническа общност), защитната, манипулиращата (чрез средствата за масова информация) функция на стереотипите в условията на глобализация и мултикултурализъм. Съвременните стереотипи се разглеждат в различните им аспекти: физически, битови (във всекидневната и празничната култура), психологически, обществени, идеологически и т. н. Специално внимание се отделя на ролята на историята, националните митове, традицията и фолклора за формирането на стереотипите. За по-пълното разкриване на сложното съдържание на стереотипите в изследването се прилага интердисциплинарният подход – стереотипите се разглеждат от културно-антропологична гледна точка в съчетание с фолклористичния, литературоведския и социологическия метод.

Участниците в проекта провеждат изследвания сред православни общности в Полша и сред католически в България, сред еврейски общности в двете страни, сред дъновистката общност (последователи на Петър Дънов) в България, сред помаците в България и др. Работата им включва теренни изследвания, проучване на лични архиви и архиви на отделните общности, организиране на българско-полска конференция по темата на проекта и публикуване на изследванията в сборник със статии.

(km)

Проект за изследване на българската общност в словашките земи

От 2002 г. започна да се изпълнява международен научен проект между Института за фолклор, Етнографския институт с музей и Института за български език при БАН, от една страна, и Института за етнология и Езиковедския институт при САН, както и Института за социални и културни изследвания при Факултета за хуманитарни науки при Университета Матей Бел – Банска Бистрица и Катедрата по етнология и етномузикология при Философския факултет на Университета Константин Философ – Нитра, от друга, на тема *Българи в Словакия – етнокултурни характеристики и взаимодействия*.

Участващите в проекта научни институции стигнаха до извода, че набелязаната проблематика е актуална с оглед съвременните тенденции за припознаване на европейската етнокултурна идентичност на етносите в Средна и Югоизточна Европа. Затова и целта на изследването е чрез фиксиране на исторически сведения, културни и научни факти да бъде изграден етнокултурният образ на българската общност в словашките земи. И до днес на територията на Словашката република има представители и потомци на няколко вълни българска емиграция от края на 19 и през 20 век, продиктувана от икономически и др. причини. Въпреки широката известност на този факт, историята на тяхното заселване, битуването им в конкретната чуждоетнична и чуждоезикова среда, проявите на тяхната култура не са били предмет на специализирани и системни научни проучвания. Затова и сега се изследват всекидневната култура на нейните представители, проявата на традиционни, трансформирани или нови елементи във фолклорната им култура, езиковите и комуникативни средства в билингвална среда, психолингвистичните особености в речевия акт и функционирането на етнокодове в комуникативните пространства, т. е. изобщо начинът на живот в словашкото етнично обкръжение.

През 2002 г. беше проведена едномесечна теренна експедиция на словашка територия. Бяха посетени повече от 40 селища, осъществени бяха срещи, разговори и интервюта с около 200 представители на българската общност в словашките земи, записани бяха над 250 ч. аудиозаписи, около 10 ч. видеоматериали, заснети бяха над 40 фотофилма. Събрани бяха и различни архивни материали като лични документи, документация на български клубове, семейни снимки и пр.; презаписи на телевизионни филми за българи в Словакия, на видеокасети за дейността на българските клубове и др. Подготвени бяха два видеофилма и два фотоалбума за работата на терена и за българската общност там. Осъществени бяха две презентации на дейността на екипа по проекта

в Братислава и София, интервюта за работата му и за българската общност в Словакия в българските масмедии. Дешифрирани засега са около 1000 стр. с теренни записи от повечето от членовете на екипа от българска страна. Формиран е архив на проекта, съдържащ аудио, видео и фотодокументация, документация на хартиена основа, книги, брошури и др., снимков материал и т. н. Осъществени са участия в научни форуми с доклади по темата на проекта на членове на екипа. От словашка страна беше подпомогнато организационното провеждане на експедицията, извършени бяха теренни проучвания, осъществен беше допълнителен проект за подпомагане дейността на българската организация в Словакия, от партньорските университети в Нитра и Б. Бистрица бяха насочени студенти за работа сред българската общност и т. н. Проектът се очаква да приключи през 2004 г. с книжно издание.

(vр)

Съвместен българо-чешки изследователски проект

Вече втора година от сътрудници на Института за фолклор – БАН и Етнология институт при АН на ЧР се изпълнява съвместен изследователски проект на тема *Етнокултурни характеристики на идентичността на българи и чехи. Взаимовлияния, взаимовръзки, взаимен интерес, взаимни стереотипи*. Известно е, че изследванията на българо-чешките взаимоотношения са традиционни в двете науки и почиват на сравнително богата емпирична база. Опити за осмисляне на фактите от етнологика гледна точка обаче почти не са правени, а те безспорно са нужни за вникването в същността и систематиката на процесите и явленията.

Интересът към българското заселничество в чешките земи, към историята на пребиваването на български ученици и студенти, културни и научни дейци, на политици и др. допълнително дорисува образа на взаимните връзки. Особен акцент предствляват слабо изследваните досега проблеми на музикалните характеристики на етнокултурната идентичност на българите и чехите. Проблематиката на архивното разработване на фолклорен и етнологички материал окончателно очертава съдържанието на бъдещия проект. Научните резултати от изследванията, изразяващи се в публикации в чешкия и българския научен печат, и при възможност, в провеждането на теренни изследвания, ще дадат отговори на редица от поставените въпроси. В тази връзка съвместният проект си поставя следните цели:

1. Да се направи опит за теоретично дефиниране на етничните аспекти на културната идентичност на българи и чехи в регионален европейски план.
2. Да се акцентира върху ролята на фолклора като основен етноидентификационен фактор.
3. Да се разкрият взаимните влияния и връзки в процеса на изграждане и разгръщане на собствената етнокултурна идентичност.
4. Да се фиксират процесите на формиране и промени в етнокултурните стереотипи, дефиниращи образа на „другия“ при българите и чехите.
5. Да се разкрият историческите и съвременните аспекти на българската „инвазия“ в чешките земи.
6. Да се реализира сравнително изследване на музикалните характеристики в етнокултурната идентичност на българите и чехите.
7. Да се направи опит за взаимно сътрудничество в областта на модернизирването на архивните фондове на двата института.

Набелязаната проблематика несъмнено е актуална с оглед съвременните тенденции в разбирането на европейската етнокултурна идентичност на етносите в Средна и Югоизточна Европа и затова се очаква съвместният проект да направи решителна крачка във взаимното опознаване на българи и чехи.

(vр)

Научен семинар *Визуални свидетелства от съвременността*

Екип от Института за фолклор с ръководител ст. н. с. д-р Албена Георгиева разработва проект на тема *Фолклористични аспекти на идентичността в процеса на глобализация*. В рамките на този проект се провеждаше научен семинар *Визуални свидетелства от съвременността* (2000-2002), на който се представяха филми и видеоматериали, документирани в съвременността по различни поводи и отразяващи различни явления на границата между фолклора и официалната култура, между традицията и новата обредност. За трите години бяха проведени 24 сбирки на семинара. Освен сътрудници на Института за фолклор в семинара взеха участие фолклористи и етнографи от регионалните музеи в страната, хореографи на танцови групи и др. Работата на семинара се превърна в съдържателен акцент и своеобразно средище на общоинститутския научен живот. Тематиката на сбирките беше най-разнообразна: *Шествието с чудотворната икона в Бачково - лицата на*

празника (Вихра Баева); Гергьовден в Кюстендилско (Галя Чохаджиева); Гергьовден във Велинград (Георги Куманов); Гергьовденските хора – обредни практики или танци (Георги Гаров); Златната ябълка в Горни Воден – сакрално място, празник, разказ (Вихра Баева); На Водици в Добърско (Георги Гаров); Танците в съвременната българска сватба (Евгения Грънчарова); Поддържането на култа към св. Неделя като семейна традиция (Албена Георгиева, Вихра Баева); Годишен помен за мъртвите в с. Галата, Тетевенско (Стоянка Бояджиева, Светла Петкова); Станчинари от Петрич (Николай Петров); Малка Богородица в Кремиковския манастир (Евгения Грънчарова, Константин Панайотов); Пеперуда и Герман от с. Момина църква, Бургаско и Сватба в Рибново (Георги Гаров); Василица в село Вевчани, Македония (Ивайло Иванов); Гергьовден в с. Дедино, Радовишко, Република Македония и Сватба от Радовишко, Македония (Димитрина Кауфман) и др.

(ag)

Проект Живи човешки съкровища – България. Номенклатура на дейностите

Проектът *Живи човешки съкровища - България. Номенклатура на дейностите* е част от Пилотната програма на ЮНЕСКО *Живи човешки съкровища*. Той е осъществен от Института за фолклор при БАН със съдействието на Министерството на културата на Република България и е спонсориран от ЮНЕСКО. Изпълнен е в периода март 2001 – декември 2002 г.

Целта на проекта е да се идентифицират и опазят традиционни дейности и умения, проявяващи се в широко разнообразие от музикални, танцови, словесни и пластични изяви, които са официално разпознати от държавата като важни съставки на нематериалното културно наследство на България. Тези явления са застрашени от изчезване в условията на индустриални и информационни общества, в съвременните процеси на глобализация. Особено важно е да се насърчат носителите на това нематериално културно наследство да практикуват дейностите и да предават познания и умения на следващите поколения.

Научните разработки по проекта бяха проведени от екип от сътрудници на Института за фолклор при БАН под ръководството на проф. д.изк. Мила Сантова, Директор на Института. Осъществено беше мащабно изследване на живите и практикувани на територията на България традиционни дейности и умения, което е представително както в национален мащаб,

така и за отделните административни области на страната. Бяха изработени и публикувани в Интернет национална и регионални номенклатури на традиционни дейности и умения (www.ipsyh.bas.bg/ifolk). Поради своята уникалност, старинност или широко разпространение те са част от регионалното, националното или световното културно наследство.

Изготвената номенклатура на традиционните дейности и умения е само първата направена крачка към една по-голяма цел: да се защитят феномените на традиционното нематериално културно наследство. Научните достижения по проекта ще съдействат за запазването и предаването на бъдещите поколения на наследените от предците ни традиционни културни достижения не като музейни експонати, а като наш специфичен културен капитал под формата на жив човешки опит.

Възможни области на приложение са разработване на законодателни и административни мерки за опазване на нематериалното ни културно наследство; осъществяване на културни и образователни проекти и програми на местно, регионално и национално ниво, на програми, проекти и бизнес инициативи за културен туризъм; разработка на софтуер с представителни и развлекателни функции; направа на представителни или рекламни издания; подготовка и провеждане на изложби, концерти и събори с регионална и национална значимост; използване на събрания емпиричен материал в други научни разработки и др.

(vm)

LITERATÚRA

Geroj ili zbojnik? Obraz razbojnikov v folklóre Karpatskogo regiona. Heroes or Bandits: Outlaw Traditions in the Carpathian Region.

V. Gašparíková, B. N. Putilov (eds.), I. Küllös, P. Szabó (co-eds.)
European Folklore Institute, Budapest 2002. str. 456, ilustr.

Medzinárodná syntéza o obraze zbojníka v historickom povedomí národov karpatského oblúka vyšla s výrazným organizačným príspevom European Folklore Institut v Budapešti. Vedeckými redaktormi publikácie boli B. N. Putilov (Rusko) a V. Gašparíková (Slovensko). Autorský tím tvorilo deväť bádateľov z Ruska, Slovenska, Poľska, Maďarska, Ukrajiny a Moldavska: B. N. Putilov, V. Gašparíková, D. Simonides, T. Smolińska, E. Bocek-Orzyszek, Z. Piasecki, I. Küllös, S. Mišanič, G. Botezatu. Publikácia je výsledkom viac ako dvadsaťročnej spolupráce folkloristov v rámci Medzinárodnej komisie slovanského folklóru pri Medzinárodnom komitáte slavistov, no predovšetkým v rámci Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry Karpát a Balkánu. Zrod zámeru medzinárodnej spolupráce na syntéze so zbojníckou tematikou sa datuje do roku 1979. Vedeckým koordinátorom vznikajúceho diela sa stal významný európsky folklorista B. N. Putilov. O genéze a postupe prác na syntéze podrobne referuje V. Gašparíková v štúdií v časopise Slovenský národopis (51/2003, s. 32-51). Autori jednotlivých štúdií sa snažili uplatniť komparatívny prístup a poukázať na zhody a diferencie v sociálnych a historických východiskách fenoménu zbojníctva, ako sociálnej revolty. Komparatívny prístup autori volili aj pri charakteristike a interpretácii jednotlivých folklórnych prejavoch (ľudová próza, balady, historické piesne, príslovia ai.) zbojníckej tradície. Samostatná kapitola je venovaná aj obrazu zbojníka a využitiu zbojníckej tradície v tzv. vysokom umení: v dráme, literatúre, vo výtvarnom umení, v hudbe ai.

Publikácia vyšla v ruskom jazyku, úvod, záver a resumé sú v anglickom jazyku. Publikácia obsahuje tiež základnú bibliografiu k téme, radenú podľa jednotlivých zastúpených krajín (s. 417 – 432). Súčasťou publikácie je aj menový zoznam zbojníkov, o ktorých sa zmieňujú ukážky a odborný text.

(hh)

Soňa Burlasová: Slovenské ľudové balady. Scriptorium musicum, Bratislava 2002.

Slovenská folkloristka Soňa Burlasová pripravila do tlače monografickú piesňovú zbierku, ktorá je venovaná baladám, jednej zo súčastí piesňovej

epiky a obsahuje 277 piesní. Autorka vybrala piesne z početných tlačených a rukopisných prameňov, pričom najstarší zápis je zo začiatku 19. storočia a najnovší z 80. rokov 20. storočia. I keď ťažiskom práce sú texty a melodické zápisy balád, súčasťou publikácie je i štúdia o slovenskej piesňovej epike, sprievodné odborné kapitoly: slovníček, pramene a použité skratky, zoznam tém a prameňov piesní, register hudobných a textových analýz, abecedný zoznam piesní a resumé v nemčine a v angličtine. Jednotlivé state sú opatrené poznámkovým aparátom. V štúdiu sa autorka venuje terminológii a žánrovému vymedzeniu tohto typu piesní v európskom kontexte, vzťahu balád a iných epických piesní, vývinu epických piesní, intertextuálnym súvislostiam slovenských epických piesní, tematike uverejnených piesní, vzťahu textu a melódie v epických piesňach.

Gros publikácie tvoria ukážky balád, ktoré autorka tematicky rozdelila do deviatich skupín: povera a čary, legendické námety, ľúbostné vzťahy, rodinné vzťahy, spoločenské vzťahy, historické námety, vojna, zbojníci, náhodné nešťastia, násilné činy, príhody zvierat.

Publikácia je výborným východiskom prípadného komparatívneho štúdia balád.

(hh)

Dana Podracká: Jazyky z draka. Mytológia slovenských rozprávok.

Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 2002. 339 s.

Poetka, esejistka a prekladateľka Dana Podracká zaujala širokú čitateľskú verejnosť ale aj užší kruh odborníkov v oblasti slovesného ľudového umenia knižnou publikáciou *Jazyky z draka*.

Predmetom skúmania Dany Podrackej sa stal trojzväzkový súbor slovenských ľudových rozprávok Pavla Dobšinského, ktorý vyšiel v Tatrane v rokoch 1958-1966. Prostredníctvom nich sa autorka snaží nazrieť do mytologického myslenia našich predkov a osvetliť v rozprávkach pramene slovenskej kultúry, postihnúť v nich spiritus slovacus, všetko, čo do nich po stáročia vkladali naši slovenskí predkovia. Zameriava sa práve na reflexiu národných, kultúrnych, historických a mytologických prvkov v slovenských ľudových rozprávkach.

Jednotlivé rozprávkové prvky Dana Podracká zoradila tematicky do siedmich oddielov; v závere každej charakteristiky uvádza názov rozprávky, z ktorej pochádza. Ide o filozoficko-estetické interpretácie rozprávkových prvkov, ktoré sú na jednej strane zaujímavým čítaním pre laikov, ale aj príručnou po-

môckou pre odborníkov, ktorí sa zaoberajú genézou, symbolikou a mytológiou rozprávkových prvkov, či skúmaním regionálnych a národných špecifik slovenského folklóru. Napriek filozoficko-esejistickému charakteru knihy, autorka nepozabudla vyzdvihnúť aj národno-reprezentatívny charakter ľudovej slovesnosti a jej význam pri udržiavaní a kultivovaní národného jazyka.

Tak ako jazyky prekonaného draka svedčia o hrdinských skutkoch rozprávkového hrdinu, podobne aj recenzovaná publikácia *Jazyky z draka* svedčí o kultúrno-historickom bohatstve a múdrosti slovenského ľudu, práve v čase, keď mnohí z nás vnímajú tradičnú ľudovú kultúru už ako anachronizmus, ako prezentáciu zabudnutých, dávno minulých čias.

(kž)

Obyčajové tradície pri úmrtí a pochovávaní na Slovensku s osobitným zreteľom na etnickú a konfesionálnu mnohotvárnosť.

Ed. Ján Botík. Slovenské národné múzeum –
Historické múzeum v Bratislave, Bratislava 2001. 224 s.

Cieľom zborníka príspevkov je priblížiť predstavy, obyčaje, obrady a zvyklosti spojené s úmrtím a pochovávaním na území Slovenska, ktoré sa už od čias stredoveku vyvíjalo ako krajina s multietnickou a multikonfesionálnou štruktúrou obyvateľstva. Tento faktor mal vplyv na rôznorodosť a mnohotvárnosť kultúrneho modelu. Autori príspevkov recenzovaného zborníka skúmajú pohrebnú obradovú a obyčajovú kultúru s osobitným zreteľom na národnostným a náboženským heterogénnosť.

Zborník príspevkov je rozdelený do ôsmich oddielov, pričom každý z nich charakterizuje pohrebné obyčaje inej etnickej skupiny, žijúcej na území Slovenska – Slovákov, Maďarov, Rusínov-Ukrajincov, Rómov, Nemcov, Židov, Chorvátov, Čechov. Autori štúdií vychádzajú z vlastných terénnych výskumov, z dokumentačných fondov slovenských múzeí, archívnych záznamov, zachovaných náhrobníkov na cintorínoch a pod.

Dôležitým prínosom tejto práce je komparatívne štúdium pohrebných obyčajov v porovnaní s inoetnickým obradovým modelom, ale aj s prihliadnutím na konfesionálnu príslušnosť sledovaného etnika. Zborník štúdií možno tak považovať za príspevok k ozrejmieniu vývinovej, religionálnej, etnickej a konfesionálnej variabilnosti obyčajov a predstáv pri úmrtí a pochovávaní na Slovensku. Zaiste zborník poslúži aj ako východisko pre bádateľov v oblasti slovenského folklóru, pretože pohrebné praktiky a obyčaje sa v rozličných podobách pretransformovali do jednotlivých folklórnych žánrov.

(kž)

Magdalena Zowczak: Biblia ludowa.
Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej.
Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. Wrocław 2000. ss. 527.

Doskonałe opracowanie polskiej *Biblia pauperum* w oparciu głównie o materiały rodzime (w tym także zebrane współcześnie na terenie Polski oraz na pograniczu Polski, Litwy i Białorusi), ma zasięg szerszy, uwzględnia bowiem kontekst słowiański (głównie wschodniosłowiański) a także nie słowiański europejski. Autorka bierze pod uwagę głównie dwa źródła ludowej religijności: kanoniczną tradycję chrześcijańską oraz związaną z działalnością rolniczą mentalność o rodowodzie zapewne jeszcze przedchrześcijańskim. W oparciu o bogaty materiał ludowych tekstów i krytycznie potraktowane jego opracowania Autorka roztrząsa problem typu kultury religijnej i ludowej religijności wraz z możliwymi korzeniami i wpływami żydowskimi. Biblię ludową ukazuje jako określony system adaptacji tekstów i tradycji biblijnej. Książka składa się z następujących części: I. *Interpretacja wątków biblijnych w kulturze wsi*, II. *Bóg i światy. Osoby. Czas. Przestrzeń*; III. *Rodowody odmieńców i czarowników*; IV. *Rodowód własny*.

Kluczem do rozumienia mechanizmów funkcjonowania ludowej mentalności religijnej jest dla autorki nie tyle zestawianie przeciwieństw (np. dobra i zła), ile raczej ich współlistnienie dzięki formułom i postaciom medialnym (Matka Boska).

Książka zaopatrzona jest w bogatą bibliografię, indeksy nazwisk i postaci, ilustracje.

(kw)

Anna Engelking: Klątwa. Rzecz o ludowej magii słowa.
Wyd. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 2000. ss. 312.

Gruntowne studium etnolingwistyczne, łączące podejście językoznawcze i antropologiczne. Składa się z dwóch części: ogólnej I – *Magia*: w rozdziale I przedstawia ujęcie ogólne: językoznawcze i antropologiczne, a w rozdziale II magię ludowych rytuałów, także w ujęciu językoznawczym i antropologicznym; w części II *Klątwa* znajdujemy językoznawcze ujęcie pola pojęciowego klątwy, omówienie ludowego rytuału klątwy, jej semantyki, oraz cofania klątwy. Podstawą materiałową książki są materiały zebrane na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim (od Polaków, Białorusinów i Ukraińców). Klątwę autorka postrzega jako proces składający się: z przyczyny ją wywołującej, z samego rytuału jej wypowiedzenia oraz jej konsekwencji, to jest realizacji; jest to

proces przeciwstawny do błogosławienia; widziany także na tle innych aktów mowy o pokrewnym charakterze (jak: życzenie, przysięga). Na poziomie pragmatyki społecznej klątwa służy wykluczeniu jednostki ze wspólnoty; w sferze religijnej zaś przedstawia upadek człowieka, jego pokutę i powrót do Boga. Rzecz może stanowić doskonały model badania innych rytualnych aktów mowy.

(kw)

Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury 12/2000.

Red. J. Bartmiński. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Kolejny numer renomowanego czasopisma lubelskiego poświęcony został pamięci Nikity Iljicza Tołstoja. W dziale Rozpraw i analiz zawiera następujące prace; W. N. Toporow, *Ewolucja rosyjskiej świadomości trwa*; J. Bartmińskiego *Polska dola – rosyjska sud'ba*, M. Żujkowi, *Semantyka spotkania w tradycyjnej kulturze Słowian*, J. Zinken, *Nie tam nic przeciwko obcym, ale obcy nie są stąd. Konceptualizacja obcości w dyskursie prasowym w Polsce i w Niemczech*; Eva Krekovičová, *Politika o folklore – folklor v politike (Na príklade Slovenska)*; Jurija Apresjana *Многозначност' и синонимия слова лубит'*, Elena Levkievskaja, *Современный русский исторический миф и способи его воспространения*, A. T. Hrolenko, *Фолклорний миф в алфавитном прорядке*, T. J. Vlaskina, *Репродуктивнаја лексика и културний контекст*, I. A. Sedakova, *О сладком в јазике и културе Болгар*, N. Arhipenko, *Отбирание молока у коров (к иследованију одново мифологического мотива)*, Genadz Sychun, *Из блокнота участника полесских экспедиции (1. кумина вода, Чагошчи и Чугалка, 3. кричат, јак болгар)*, T. I. Vidina, *Семантико-символическаја парадигма цвета њ контексте словообрезованија*, Aleksandr Dobroer, *Синонимия цветових прилагателних в прозе Ивана Бунина и Александра Куприна*, K. Waszakowa, *Konotacje semantyczne i kulturowe polskie nazwy barwy zielonej i jej odpowiedników w języku ukraińskim, szwedzkim i wietnamskim*. A. Koper, *Empiryczne i mitologiczne podstawy przepowiedni meteorologicznych. Czas w przepowiedniach*, A. W. Góra, *O zasadach opisu zwierząt w słowiańskiej kulturze ludowej*, M. Brzozowska, *Etymologia i konotacja wybranych nazw kamieni*, St. Niebrzegowska, *O kartografowaniu faktów etnolingwistycznych*.

Numer zawiera także dzieł recenzji i omówień.

(kw)

Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury 13/2000.

Red. J. Bartmiński. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Ten numer czasopisma lubelskiego poświęcony został zagadnieniom magii w języku i kulturze. Wprowadzenie J. Bartmińskiego omawia sprawcze funkcje słowa w magii, religii i polityce. W dziale Rozprawy i analizy zamieszczono artykuły: A. Pajdzińska: *Po ojczyźnie polszczyźnie z różdżką chodzę – Poezja a magia*; P. Nowak i K. Olejnik: *Współcześni czarnoksiężnicy – magia i rytuał w tekstach politycznych*; J. Ługowska: *O funkcji imienia w Nie kończącej się historii Michaela Endego*; A. Krawczyk-Tyrpa: *Uniewinniająca zwyczajność. O wiejskich eufemizmach w dialektach polskich*; R. Grzegorzycowa: *O specyficznych funkcjach wypowiedzi religijnych*; A. Engelking: *Pozasakralne funkcje pacierza. Z obserwacji etnografa na pograniczu katolicko-prawosławnym na Grodzieńszczyźnie*; S. Niebrzegowska-Bartmińska: *Idea działającego słowa w tekstach polskich zamówień*; S. M. Tołstaja: *Magiczne funkcje negacji w tekstach sakralnych*; D. Ajdaćić: *Двухсловные магические высказывания*; A. V. Judin: *Магические информативы в заговорах и календарных песнях восточных славян*; E. W. Welmezowa: *Заметки о перфоративах со значением начала действия в чешских заговорах*; M. Koniuszkiewicz: *Проклятия в речевом поведении Белорусов*; A. V. Judin: *Пресонифицированные лихорадки в славянских народных представлениях (на материале заговоров)*; D. Raiūnaite-Vuiniene: *Магическая сутартинес как символ гармонии и порядка*; S. Ryňakowa: *Обичные и странные части тела у латвийцев в концепции человека в традиционной культуре*; W. Boiuszok: *Волк и волколак в славянской традиции в связи с архаическим ритуалом*; W. Budziszewska: *Z diabelskiego słownictwa*; A. Kožinova – M. Tarelko: *Realizacja funkcji magicznej w tekście jednego chataila*. W dziale II. Materiały znalazły się: Jana Adamowskiego: *Lubelskie przekazy o zachowaniach magicznych* oraz I. Kowal-Fuczyło: *Zamówienia ludowe z okolic Lwowa*.

Zamieszczono także recenzje i omówienia.

(kw)

Polskie kolędy ludowe. Antologia.

Zebrał, wstępem i komentarzami i przypisami opatrzył Jerzy Bartmiński.
Kraków, ss. 412.

Obszerny Wstęp (ss. 57) wprowadza czytelnika mniej obeznanego z folklorem w specyfikę kulturową i obrzędową pieśni kolędowych. Następuje bogata bibliografia dotycząca pieśni kolędowych i sama antologia tekstów, podzielo-

na na pieśni związane z Bożym Narodzeniem w dwóch działach: archaicznych pieśni życzeniowych oraz pieśni *bożonarodzeniowych* chrześcijańskich inspirowanych narodzeniem Chrystusa., dalej pieśni śpiewanych na Nowy Rok: przemów i pieśni życzących, wreszcie mniej znanych kolęd wielkanocnych – w podziałach związanych z różnym rodzinnym (domowym) statusem adresata pieśni. Doskonały dobór pieśni (niekiedy opatrzonych nutami), bardzo związane noty wstępne, informacje o źródłach pieśni, wreszcie alfabetyczny wykaz incipitowy – wszystko to czyni z antologii Bartmińskiego cenna antologiczna syntezę tego nader ciekawego gatunku pieśni.

(kw)

**A. Zadrożyńska, T. Vražinovski, K. Wrocławski:
Ludowe obrzędy i podania. Etnograficzne i folklorystyczne studia
porównawcze wsi polskiej i macedońskiej.**

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej. Warszawa 2002. ss. 270.

Dwadzieścia lat po przeprowadzeniu badań monograficznych porównawczych dwóch odległych kulturowo i geograficznie wsi: zachodniosłowiańskiej oraz południowosłowiańskiej, ukazała się wersja polska ogłoszonej przed laty w języku macedońskim części, obejmującej kulturę duchową obu wsi – *obrzędy rodzinne macedońskie i polskie* (autorstwa A. Zadrożyńskiej) oraz *podania wierzeniowe macedońskie i polskie* (T. Vražinovski i K. Wrocławski). To komparatystyczne ujęcie potwierdziło się w uchwyceniu zarówno spodziewanych odrębności jak i podobieństw czy daleko idących zbieżności. Zachęca do powtarzania podobnych zespołowych badań ujmujących różne słowiańskie kultury tradycyjne wieloaspektowo.

(kw)

Fascynacje folklorystyczne. Księga poświęcona pamięci Heleny Kapeluś.

Red. M. Kapeluś i A. Engelking. Warszawa 2002. ss. 185.

Tom zbiorowy prac różnych autorów, zawierający na wstępie krótki rys biograficzny zasłużonej polskiej folklorystki, zmarłej w 1999 roku, bibliografię Jej publikacji a także prac poświęconych tej folklorystce.

Wśród zamieszczonych prac znajdujemy najwięcej tych, których tematyka bliska zakresem była badaniom Zmarłej: z dziejów polskiego piśmiennictwa (H. Bułhaka), oraz historii kultury i folklorystyki – M. Kazańczuka o legendach herbowych, T. Ulewicza – o Janie Kochanowskim z lat pobytu poety we Włoszech, T. Komorowskiej – o korespondencji Zygmunta Glogera, A. Skrukwy – o problemach systematyki pieśni w dziełach zebranych O. Kolberga, K. Wro-

clawskiego – o XIX wiecznym doskonałym zbiorze prozy ustnej S. Chelchowski-ego i potrzebie jego reedycji, J. Pośpiecha – o zbiorze baśni śląskich zebranych przez Józefa Eichendorffa, o ludowych pieśniach żołnierskich – J. M. Kasjana, z tematyki współczesnych wierzeń – D. Simonides, o literackiej wersji Grimmowskiego Kopciuszka J. Porazińskiej- j. Ługowskiej, M. Janion o *Czarownicach z Salem*, etnolingwistyczna praca A. Engelking o rytuale błogosławieństwa w kulturze ludowej, paremiologiczna D. Świerczyńskiej, postaci św. Piotra w folklorze – pióra J. S. Wasilewskiego, M. Kapeluś – o orientalnych źródłach AaTh 1831C; dotyczący antropologii kultury - Wojciecha Józefa Burszty, o uzdrawiającej mocy wody P. Kowalskiego, powracającym micie dzikiego człowieka – D. Czubali, poetyce krajobrazu – N. Taylor-Terleckiej, a także M. Zowczak na temat ludowego wartościowania świąt – Wielkanocnych i Bożego Narodzenia.

Obecność H. Kapeluś w folklorystyce słowiańskiej znalazła swój wyraz w udziale folklorystów zagranicznych w tomie Jej poświęconym: V. Gašparíkovej ze Słowacji, Katii Michajłowej z Bułgarii. Larysy Wachniny z Ukrainy, U. Wasilewicz z Białorusi.

(kw)

Joanna Goszczynska: Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX. Wieku.

Uniwersitet Warszawski – Instytut Filologii Słowiańskiej, Warszawa 2001. 302s.

Kniha J. Goszczynskej je výsledkom dlhoročného štúdia legendárnej osobnosti – zbojníka Juraja Jánošíka, ktorého slávy prerástla ďaleko za hranice slovenského regiónu. Autorka sa zamerala najmä na mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia, pričom vychádzala z dôkladnej znalosti doteraz vydannej slovenskej a poľskej literatúry, ale aj z archívnych prameňov. Práca je napísaná z pozícií literárneho historika, preto v nej dominujú najmä literárne texty.

V prvej kapitole *Život Jánošíka – vznik legendy* si autorka všima historického Jánošíka a vznik legendy o ňom. Základ legendy tvoria najmä piesne a rozprávania, ktorými autorka bohato ilustruje svoje literárne úvahy. K obohateniu legendy prispeli aj mnohé nefolklorne pramene ako biblické príbehy, ľudové rozprávania a anekdoty 17. a 18. storočia neraz s moralizátorským zakončením, alebo ohlasy rytierskych románov.

Druhá kapitola *Medzi nehom a peklom – Legenda o Jánošíkovi v začiatkoch národného obrodzenia* sa zameriava na úlohu jarmočných piesní a ro-

mantickú víziu Jánošíka v ranej fáze národného obrodzenia. Tu sa autorka vyjadruje k heroizácii a deheroizácii Jánošíka v literatúre.

Tretia kap. nazvaná *Romantická tvár mýtu* je venovaná legende o jánošíkovi v predromantickom a porevolučnom období v slovenskej literatúre.

Posledná štvrtá kapitola predstavuje mýtus o Jánošíkovi v knižkách ľudového čítania. Knihu dopĺňa podrobná bibliografia, index mien a dôležitých postáv. Dôkladne spracovaná problematika z hľadiska literárnej vedy dáva podnet pre ďalšie bádanie, a to najmä v ďalších sférach zobrazenia Jánošíka v rôznych časových obdobiach.

(vg)

Andrzej Jazowski: Imię Janosika... Zbójnictwo karpackie.

Wydawnictwo Towarzystwa Słowaków w Polsce. Kraków 2002. 383 s.

Andrzej Jazowski, známy odborníkom i širšej verejnosti niekoľkými knihami povestí najmä z oblasti Oravy a Spiša. Prišiel s myšlienkou skonfrontovať problematiku zbojníctva s dokladmi z oblasti histórie, archeológie, antropológie, etnografie a jazykovedy ako aj z oblasti terénnych názvov. Pri svojom štúdiu čerpal najmä z doterajšej poľskej menej z českej i slovenskej literatúry, ale aj z archívnych prameňov, kroník a spomienkových záznamov.

Kniha je rozvrhnutá do piatich kapitol:

Prvá kapitola je venovaná celkovému zhrnutiu zbojníctva z hľadiska doterajšieho štúdia, druhá kapitola prináša zápisy o zbojníkoch v kronikách, pamätníkoch a súdnych protokoloch. Výsledky štúdia z niekoľkých desaťročí zhrnul v tretej kapitole, v ktorej podrobne rozoberá historické podmienky zbojníctva z hľadiska povstaní a sedliackych rebélií 15.-18. storočia. Štvrtá kapitola predstavuje zbojníctvo z etnického, jazykového a vôbec kultúrneho hľadiska. Posledná piata kapitola osvetľuje kreáciu zbojníka vo folklóre a literatúre.

Kniha obsahuje záver, bibliografiu a index mien.

Možno konštatovať, že autor rieši závažný problém dotýkajúci sa charakteru karpatského zbojníctva. V porovnaní s predchádzajúcimi pohľadmi historikov kniha prináša nové pohľady na túto významnú etapu histórie Poľska, ale aj strednej Európy vôbec. Okrem toho, že publikácia rozširuje obzor problematiky zbojníctva v Karpatoch, dáva podnet na ďalšie objektívne štúdium tejto témy pre nastupujúce generácie.

(vg)

Genologia literatury ludowej. Studia folklorystyczne.

Red. A. Mianeckiego, V. Wróblewskiej, wyd. Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, Toruń 2002. ss. 199.

Publikacja ta stanowi pokłosie konferencji genologicznej (Toruń 2002) i zawiera 17 artykułów, których autorzy prezentują różne szkoły badawcze (filologiczną, antropologiczną, etnolingwistyczną), sposoby pojmowania gatunku – w kategoriach tekstowych, językowych, etnicznych oraz komunikacyjnych. Tom otwiera artykuły rozpatrujące problemy ogólne: relację między tekstem a gatunkiem, czyli między tym co jednostkowe i niepowtarzalne a spetryfikowane i ponadindywidualne (J. Ługowska), relację: sytuacja-tekst-gatunek, gatunek kodujący specyfikę chronoaktów liminalności naturalnej i okazjonalnej (A. Brzozowska-Krajka), poszukiwania lingwistycznych podstaw genologii literatury ludowej (J. Sierociuk), uwzględnienie wiedzy potocznej informatorów jako podstawy systematyki tekstów folkloru (J. Adamowski). Dalsze artykuły dotyczą cech modelowych konkretnych gatunków: erotyku ludowego (J. Wężowicz-Ziółkowska), pieśni (P. Grochowski, R. Bieńkowski), bajki ludowej (S. Niebrzegowska-Bartmińska, I. Rzepińska, V. Wróblewska), opowiadań ajiologicznych (E. Serafin, A. Mianecki), legendy (E. Ferfecka), gatunków komicznych (L. Dargiewicz), kawału współczesnego (A. Osińska), gier fabularnych – RPG (D. Grzybkowska), tzw. vlepki (O. Kwiatkowska). Usytuowanie genologii literatury ludowej w obszarze najnowszej nysli humanistycznej pozwoliło autorom na stawianie nowych pytań badawczych pełniej dookreślających specyfikę przedmiotu obserwacji – tekstu folkloru słownego.

(abk)

Ивета Тодорова-Пиргова: Човек и ритуал.

Университетско издателство Св. Климент Охридски, София 2000. 155 с.

Книгата е посветена на един от същностните въпроси на ритуалното битие - обредните роли, които хората поемат и изпълняват, за да осигурят доброто, здравето и благополучието си. В нея е представена българската фолклорна обредност от позицията на човека изпълнител и човека тълкувател на обредните действия, думи, музика и танц.

Книгата е структурирана в три глави: 1. Обредна роля и социална роля; 2. Обредна роля и обредна ситуация; 3. Обредна роля и обреден текст. В първа глава се поставят проблеми като: понятието *обредна роля*; структура на *обредната роля*; аспекти на обредното ролево поведение; обредна роля и изпълнителска дарба и др. Във втора глава се разглеждат следните въпроси: разпределение на ролите в обреда; ролеви отношения

в обрeдa; класификация на обредните роли от гледна точка на обредната ситуация; специализацията в обредното изпълнение. В третата глава авторката анализира обредната роля в обредната песен, оплакването, обредното слово, обредното действие, обредния танц и музикално-инструменталния текст.

(km)

Албена Георгиева: Разкази и разказване в българския фолклор.

Издателство Фигура, София 2000. 159 с.

Книгата съдържа статии и студии, писани по различни време, но обединени от две тематични линии. Първата изяснява спецификата и жанровите особености на онези фолклорни разкази, които не са приказки и които в науката се означават условно като неприказна проза. В тази част на книгата се разглеждат важни проблеми като: граници и специфика на разказите от неприказната проза; чудесното като жанроопределящ признак в разказите от неприказната проза; *началото* и *краят* на историята в българския фолклор; информативност и образност на легендата; легендарните предания – етиология на сакралните места; демонологични персонажи в легендарните предания. Втората линия разкрива ролята на разказвача и очертава различни стратегии и функции на разказването във фолклорната култура. Тук се разискват въпроси като: фолклорният разказвач като лично присъствие между текста и слушателя; автобиографичният разказ като конструиране на лично минало; хумористичната приказка като форма на обучение; различните стратегии на частното и публичното разказване; вярата в разкази; уникалност и универсалност на чудесното в религиозните разкази за чудеса.

(km)

Валерия Фол, Ружа Нейкова: Огън и Музика.

Академично издателство Проф. Марин Дринов, Издателство Тилиа, София 2000. 394 с. (с илюстрации и нотни дешифриции).

Монографията е резултат от дългогодишни изследвания на нестинарската обредност както в българския дял на Странджа планина в Югоизточна България, така и в селата на Северна Гърция, където гръкоезичните нестинари са били изселени от планината през 20-те години на ХХ в. Книгата се състои от два самостоятелни дяла (автор на първия

дял е В. Фол, Институт по тракология при БАН, автор на втория дял е Р. Нейкова, Институт за фолклор при БАН). Приложенията в края на книгата включват записани от авторките на терен анкети, разкази, легенди, тълкования, песенни текстове, снимки, схеми и др. В първия дял чрез културно-историческия подход към обряда се утвърждава теорията за Дионисовия характер на нестинарската обредност. *Дионисизмът* се разглежда като устно-орфическа проява, т. е. като проява на тракийския орфизъм в безкнижовните общности от трако-фригийската контактна зона. Вторият дял на книгата съдържа първото цялостно изследване на нестинарската обредна музика (инструменти, нестинарски инструментални мелодии, панагирски песни) като дял от панагирската обредна и музикална традиция на Странджанския район. Музиковедският и културологичен метод на изследване представя музиката и обредността като цялост, съградена от единдействието на различни компоненти като звук, представи и действие

(*rn*)

Мила Сантова: Култура и традиция на малкия град.

Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2001. 224 с.,
илустрации, резюме на френски език.

Книгата на Мила Сантова *Култура и традиция на малкия град* разглежда историческите, социалните, религиозните и културните особености на два малки европейски града – българския Банско и белгийския Бенш. Те са разгледани в контекста на националната, гражданската и локалната идентичност, тясно (макар и по различен начин) обвързани с държавността, намерили изказ в художествената култура. Представянето им е осъществено на типологично ниво, през призмата на сложните социокултурни механизми, свързани с шествието на *Жил-овете* и особеностите на луажерската традиция в традиционния карнавал в Бенш, и художественото творчество в иконописната традиция и цялостната дейност на фамилията Молерови от Банско

В голяма степен книгата на М. Сантова е нетрадиционна. Първо, защото обект на изследването е не само националният терен, но и относително далечният за българския изследовател западноевропейски. Второ, защото проблематиката на града, а още повече на малкия град, е една относително нова за българската фолклористика и етнология дисциплина. Трето, защото теми като *култура и традиция*, представени в контекста на моделирането на идентичността на градски общности посредством художественото творчество, а priori събуждат интерес.

Авторът прави редица важни изводи, очертаващи особеностите на малкия град в европейския Запад и Изток като неотделима и самостоятелна част от културата на континента. М. Сантова определя дефинитивния и еволюционния модел, характерни съответно за Запада и Изтока, които се характеризират с различни черти. Малкият град, ограден с реални или символични стени, играе основна роля за самоопределянето на своите жители.

Книгата на М. Сантова е приносна не само като първи опит в българската книжнина за съпоставяне на Изтока и Запада на базата на малкия град, но и като съчинение, поставящо началото на едно ново опознаване между тях.

(ea)

Владимир Пенчев: Паралакс в огледалото, или за мигрантските общности в чуждоетнична среда (чехи и словаци в България, българи в Чехия).

Херон Прес, София, 2001, 117 с., резюме на бълг. ез. (Издание на Бохемия клуб, Научно приложение на Homo Bohemicus - Голяма чешка библиотека 2/00).

Книгата представя дългогодишните изследвания на автора сред няколко мигрантски славянски етнически общности, живеещи компактно или разпръснато зад граница. Въз основа на документални и архивни източници, съчетани с лични теренни етнологички и фолклористични проучвания, се разкриват проблемите на личностната и общностната адаптация в чужда среда, както и сходните принципи за разрешаването им. Проследява се създаването на общностни връзки и институции в новозаселеното пространство. Като осъзната позиция за етническа самоидентификация е анализирано значението на езика, религията, училището, фолклорните традиции.

Общите параметри за избор на миграция в изследваните случаи (чешки и словашки заселници в България преди едно столетие, български градинари в чешките земи, както и българска икономическа емиграция в периоди на преход (40-те и 90-те години на XX в.) към Средна Европа) се формират от сходна поведенческа мотивация, подчинена на вечния стремеж към търсене на по-благоприятни условия за живот и икономически просперитет.

Обширна сфера за изследване и анализ за автора представлява взаимоотношението свое/чуждо или търсенето на себе си, на собствената идентичност чрез оразличаване с другия. Специално внимание е отделено на въпроса за (би)идентичността на някои от разглежданите етнически

общности (*българските* словаци) и фолклорът като фактор за тази (би)идентичност. Двойствената позиция на миграционните общности рефлектира в особени вътрешни нагласи и противоречиво формулиране на този тип отношения, създаващи етностереотипи с положителен или отрицателен знак. В постоянния за миграционните общности процес на адаптация към съответната среда се проявяват и параметрите на културния билингвизъм, резултат от неизбежните взаимни влияния и контакти.

(nr)

Традиция, приемственост, новаторство. В памет на Петър Динеков.

Ред. колегия: Константин Косев (отг. редактор), Юлия Балтова, Рая Кунчева, Светлина Николова, Мила Сантова, Елена Тончева. Българска академия на науките, Кирило- Методиевски научен център, София 2001. 592 с.

Сборникът е посветен на 90-годишнината от рождението на бележития български учен-филолог, фолклорист, старобългарист, литературен критик и историк академик Петър Динеков (1910-1991). Той включва докладите на участниците в научната конференция, организирана в негова памет в София от 26 до 28 октомври 2000 г., както и допълнително представени материали. Общо сборникът съдържа 71 статии на различни учени от България, Русия, Сърбия, Гърция, Германия и Полша. Статиите са от различни области на хуманитаристиката, в които П. Динеков е внесъл значителен влог с творбите си, възпитали няколко поколения българисти и слависти у нас и в чужбина. На фолклористични теми са посветени статиите:

Йорданка ХОЛЕВИЧ (София). Учебникът (Български фолклор. Ч. 1, 1959).

Алла КУЛАГИНА (Москва). Проблемы теории фольклора в трудах академика П. Динекова.

Стоянка БОЯДЖИЕВА (София). Събори и символи.

Мила САНТОВА (София). Ние – те? Малкият град Банско и неговите православни, протестанти, преоданци.

Henryka CZAJKA (Warszawa). Sposyb kreacji bohaterow eposu w bylinach i pieśniach południowoslowiadczych.

Милена БЕНОВСКА-СЪБКОВА (София). За един политически мит.

Dagmar BURKHART (Mannheim). Die bulgarische Mythen als Verkörperung der Mythopoetik.

Светла ПЕТКОВА (София). Женски роли: контекст на житейското и наративното.

Мария ГАЛАНОВА (София). Българските традиционни етностереотипни представи за Унгария и унгарците.

Димитринка ДИМИТРОВА-МАРИНОВА (София). Култът към св. Георги в село Твърдица, Южна Молдова.
Дани НЕДЯЛКОВА (Варна). Системи на родство според българската обредна песен.
Албена ГЕОРГИЕВА (София). Преданията за църкви и параклиси - между чудото и историята.
Любомир МИКОВ (София). Символика на лъва във фолклора и изкуството на хетеродоксните мюсюлмани.
Владко МУРДАРОВ (София). Едно пренебрегвано писмо на Стефан Веркович.
Инес КЪОЛЕР-ЦЮЛХ (Гьотинген). Между фолклора и литературата. За политическата рецепция на Александрията през Възраждането.

(*km*)

Марко Цепенков: Фолклорно наследство. Т. 1. Автобиография. Песни. Пословици и характерни изрази.

Съст. Е. Трифонова, М. Райчева, Л. Антонова-Василева. Гл. ред. Т. Ив. Живков. Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 1998. 512 с., резюмета на рус. и англ. език.

Марко Цепенков (1829-1920) е един от най-вдъхновените и продуктивни събирачи на фолклора и отчасти на етнографията на македонските българи в края на XIX и началото на XX в. Уникалните текстове, издирени и записани от него в Югозападна Македония и най-вече в родния му Прилеп и Прилепско, се отличават със своята автентичност, разнообразие, внушително количество. Не е без значение и фактът, че при натрупването на тази безценна за изучаването на българската култура документация фолклористът самоук е работил под непосредственото ръководство на проф. Иван Шишманов, един от създателите на българската академична фолклористика чрез основаването на поредицата Сборник за народни умотворения, наука и книжнина (София, 1889 -).

Капиталното шесттомно академично издание Марко Цепенков. Фолклорно наследство представя за пръв път цялостно всички събрани от него материали – публикувани и непубликувани (съхранени в архива на Ив. Шишманов, притежание на Българска академия на науките). Според възприетия жанрово-тематичен принцип при публикуване на материалите шесттомникът има следната структура: Т. 1. Автобиография. Песни. Пословици и характерни изрази; Т. 2. Вълшебни и новелистични приказки; Т. 3. Приказки за животни. Смешни и еротични приказки; Т. 4. Религиозни разкази. Предания; Т. 5.

Народни вярвания. Залъгалки, игри за деца. Лингвистични и други материали; Т. 6. Етнографски материали. Лични творби.

Том първи съдържа всички публикувани или останали в ръкопис песенни и паремийни текстове, издирени и записани от Марко Цепенков. Материалите в тома са разпределени в три раздела: I. *Автобиография на М. Цепенков*, която дава първа и неподправена представа за живота и личността на фолклориста. II. *Песни*. Разделът съдържа 191 текста (82 от тях се публикуват за първи път), свързани с личния, обществен и политическия живот на българите в Югозападна Македония. Висока документална стойност имат и бележките на М. Цепенков към определени песенни творби, песенни цикли и пр. III. *Пословици и характерни изрази* Разделът съдържа 6020 паремиологични единици, разпределени в 87 тематични рубрики, определени от самия събирач. 2300 от тях са извлечени от архива на проф. Ив. Шишманов и се публикуват в България за пръв път. Посочените цифрови данни сами по себе си показват, че това е една изключително богата по количество и съдържание колекция от разнообразни паремийни текстове (пословици, фразеологизми, устойчиви сравнения, проклетия, благословии и др.). Съхранени в своя оригинален вид, те дават възможност на читателя да почувства и личното присъствие на събирача, който е не само отличен познавач, но и носител на богат паремийен репертоар. Голяма стойност имат и включените обяснения на събирача на значението на конкретни текстове, някои от които са с ограничено локално разпространение или са изчезнали в съвремената реч. Търсейки адекватно обяснение на значението на паремийите, събирачът посочва на места и тяхната симбиоза с различни фолклорни наративи (приказки, анекдоти и др.)

Прецизно изработеният справочен апарат към тома съдържа бележките на записвача към отделни текстове, научния коментар на редакцията, три вида показалци (на личните имена, на географските наименования, на празниците), библиография на книжовното дело на М. Цепенков и речник на прилепския говор, съставен въз основа на материалите, включени в изданието.

(jk)

**Марко Цепенков: Фолклорно наследство. Т. 2. Вълшебни
и новелистични приказки.**

Съст. Йорданка Коцева, Мариана Райчева. Гл. ред. Тодор Ив. Живков.
Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2001. 529 с.,
резюмета на рус. и англ. език.

С този том започва представянето на Марко Цепенков (1829 – 1920)

като разказвач, събирач, записвач и изследовател предимно на Прилепската разказна традиция от XIX в. с нейното изключително богатство от версии и варианти на международни и регионални сюжетни типове. В това са включени 208 текста, представящи два основни вида на фолклорните приказки – вълшебни и новелистични. Тяхната подредба е съобразена в най-общи линии както с международната традиция (с Каталога на приказните типове на Аарне-Томсън и по-точно с неговата българска редакция – Каталога на българските фолклорни приказки (София, 1994), така и с българската традиция на публикуване на фолклорни приказни сборници. Водеща при подреждането на приказките в тома е тяхната специфика: характерното преливане между вълшебни и новелистични приказки, доминантната на своеобразния реалистичен маниер на интерпретация на вълшебно-приказната сюжетика, обособяването на отделни тематични групи и пр.

С верен усет за варианта и с една изключително силна и услужлива памет, Марко Цепенков е записвал приказките в различни версии и варианти не само за да постигне фонетична точност на записа, а и за да представи добросъвестно разнообразните форми, в които са съществували определени сюжетни типове в живото разказване на неговите съвременници. В стремежа си да очертае максимално точно функционирането на приказката в края на XIX в. М. Цепенков предоставя на читателите си не само богат набор от различни сюжетни типове, но и многоликите реализации на някои от тях.

Научният апарат към тома се състои от Бележки на Редакцията, Показалец на разказвачите, Регистър на приказните типове. В Бележките на Редакцията след заглавията на приказките, дадени от М. Цепенков, е посочен техният точен библиографски адрес (в Научния архив на БАН или според първото им публикуване в СбНУ). Тук са публикувани цялостно и всички коментари на Редакцията на СбНУ, извлечени от все по-трудно достъпните томове на тази поредица, печатани в края на XIX и началото на XX в. и разкриващи ясно някои от насоките на развитие на българската наративистика през посочения период. Публикувани са и ценните наблюдения на М. Цепенков за традицията на разказване на конкретни приказни типове, неговите бележки, насочващи към съществени моменти в изпълнението и поетиката на приказката, указания за връзката между приказка и песен, приказка и пословица, за ролята на приказката в обществения живот и пр.

Ценен материал за прилепската разказна традиция извличаме и от Показалеца на разказвачите.

Регистърът на приказните типове, съставен въз основа на Каталога на

българските фолклорни приказки, осигурява максимално бързата ориентация на специалиста в богатия наративен материал в сборника и разкрива мястото на записаните от М. Цепенков приказки в българската и европейската приказна традиция.

(jk)

Лиляна Богданова, Радост Иванова, Стефана Стойкова: Български хайдушки и революционен песенен фолклор.

Сборник за народни умотворения и народопис. Кн. 61. Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2001. 872 с.

Книга 61 на *Сборник за народни умотворения и народопис* съдържа поредния обемист труд върху българската наративна песенна традиция. След *Български юнашки епос* в кн. 53 (1971) и *Български народни балади и песни с митически и религиозни мотиви* в кн. 60, част 1 и 2 (1993-1994), сега е представен българският хайдушки и революционен фолклор. Изданието е резултат от многогодишна изследователска работа по идеи и програма, приложени преди това при проучването на юнашкия епос. В колектива са участвали Цветана Романска (до кончината си в 1969 г.), Стефана Стойкова, Лиляна Богданова, Тодор Ив. Живков и Радост Иванова. От 1968 до 1974 г. са проведени теренни проучвания и са записани над 1500 песни във всички области на страната. Главно от този материал и от други непубликувани записи авторите Л. Богданова, С. Стойкова и Р. Иванова са подбрали 853 текста за двата дяла на сборника – *Хайдушки песни* и *Революционни песни*. Песните са записани от 458 мъже и жени на различна възраст (повечето над 50 години), в 336 селища. Томът включва още предговор, три студии, библиография, бележки към песните, каталози на сюжетите, показалци, речник на диалектните думи, карти. В студиите – *Поглед върху публикациите и проучванията на българските хайдушки и революционни песни* (С. Стойкова), *Териториално разпространение, битова функция, носители и разпространители на революционните песни* (Л. Богданова) и *Териториално разпространение, носители и разпространители на революционните песни* (Р. Иванова) са обобщени резултатите от проучването и предхождащите го публикации и изследвания по темата.

Български хайдушки и революционен песенен фолклор бележи етап в изследването на един твърде популярен дял от българските народни песни. С новите записи характеристиката им става още по-пълна и достоверна. Подредени в сюжетни гнезда, представени с множество

варианти, отнесени чрез каталога на сюжетите към известното досега, те дават възможност традицията да се види не като сбор от единични произведения, а като процес, като възпроизвеждане и взаимодействие на теми, сюжети и мотиви в конкретни условия.

Прегледът на публикациите на хайдушки и революционни песни и на писаното за тях от български и чуждестранни учени стига докъм средата на 80-те години на ХХ в. и дава пълна представа за общественото внимание към тях и за тенденциите в научното им изследване. За пръв път са представени по-подробно носителите и изпълнителите. Проучени са връзките на песните не само с историята, но и с обичаите и бита на народа, мястото им във фолклорните цикли, въпросите за локалната им основа и за отношението им към действителни лица и събития. Материалът има значение и за изследването на по-обща проблеми – вариантност, формулен стил, локално, регионално, национално, взаимодействие на устна и писмена традиция и др.

(sb)

Сакар. Етнографско, фолклорно и езиково изследване.

Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2002. 479 с. (с илюстр.).

Това е деветият том от поредицата *Регионални етнографски проучвания на България*, издавана от Етнографския институт с музей при БАН. Той е дело на следния авторски екип: Стоян Райчевски, Светла Ракшиева, Иван Николов, Ани Лулева, Емил Порталски, Мирелла Дечева, Евгения Мицева, Рачко Попов, Валентина Ганева-Райчева, Анатоли Анчев, Мария Иванова, Наталия Рашкова, Йорданка Тянкова, Мария Китанова, Десислава Карапетрова.

Сборникът съдържа историко-демографска характеристика на местното население, сведения за родови институции и роднинска терминология, подробни описания на местната архитектура и домашна уредба, на основните поминъци (земеделие и скотовъдство) и занаяти, на традиционния ежедневен и празничен костюм. С оглед на проявенията им във времето обстойно са разгледани фолклорните вярвания, календарната обредност и празничност, обредността, свързана с жизнения цикъл. На богатия фолклор на населението в Сакар са посветени студиите върху фолклорната проза, музикалния и танцовия фолклор. Представени са и специфичните за региона говори. Сборникът съдържа пълна библиографска справка за изследванията на Сакарския край в Югоизточна България.

(vgr)

**Регионални проучвания на българския фолклор. Т. 4. Северозападна
България: общности, традиции, идентичност.**

Съставители и научни редактори: Мила Сантова, Ива Станоева.
Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2002. 153 с.

Статиите в сборника са посветени на различните регионални, етнически и конфесионални общности, населявали или населяващи Северозападна България, и на различните форми на проява на тяхната култура: словесни, музикални, пластични, танцови, обредни и др. Авторите на 23-те статии в сборника са от Института за фолклор при БАН, Етнографския музей в Пловдив, Историческите музеи във Видин, Чипровци, Враца и Монтана и от Френския национален център за научни изследвания, Лаборатория за антропология на институциите и социалните организации (LAIOS - CNRS). В анализа си повечето автори се позовават на значително количество новодокументирани теренни материали, като използват различни методологии и подходи - фолклористичен, етноложки, антроположки, изкуствоведски, функционален, исторически, етнографски.

Статиите в сборника са подредени в 6 раздела. В първия раздел *Чипровци* се разглеждат въпроси като: Чипровци - проблеми на усвояване на пространството (М. Сантова); Килимарството в Чипровци - традиции и съвременност (А. Костова, М. Димитрова); Чипровци, един малък български град в Европа: между модерност и традиция (С. Шевалие); Природните багрила в живота на хората от Чипровския край (Н. Николов). Във втория раздел *Банатски българи* статиите са посветени на: Песните на банатските българи (Н. Кауфман); Календарните празници и обичаи на банатските българи като белег за тяхната идентичност (А. Янков); Топосът Чипровци в колективната памет на българите католици (И. Бокова). Третият раздел *Власи* включва статиите: Етноними и имена на птици. Власите и други примери (Ж.-Фр. Госийо); Наял се като влах на помана (Още веднъж за помана за жив) (Е. Анастасова); Сънищата - послания от света на мъртвите (по материали от гр. Брегово, Видинско) (А. Георгиева); Селският екстрасенс: между традиционната обредна практика и новите идеи за устройството на света (И. Тодорова-Пиргова). Четвъртият раздел *Ние и другите* е посветен на: Българско и сръбско многогласие - сходства и различия (Д. Кауфман); Татарите в Северозападна България (С. Антонов); Еврейска надгробна пластика от Северозападна България (по материали от Лом и Берковица) (С. Лозанова). В петия раздел *Минало и настояще* авторите анализират явления като: Българският стил в иконостасната дърворезба във Видинско през XX в. (В. Ангелов); От раклата до сцената (И. Станоева); Танцовата традиция в Северозападна България (А. Щърбанова); Сватбата на змея по данни от

песенния фолклор и пещерното изкуство на Северозападна България (към въпроса за генезиса на пролетната моминска обредност) (М. Николова); Песни при започване на седянка от Северозападна България (Б. Ганева); Народни вярвания и съпътстващи ги обичаи и практики, свързани със земеделието (по материали от регион Монтана) (М. Чемишанска); Някои обичаи и обреди със сол в българската народна култура (С. Бизеранова). В последния шести раздел *Занаяти* са представени статиите: Традиционно каменоделство във Врачанско (И. Стоянов); Традиционно бубарство и копринарство във Враца и Врачанско (Н. Димитрова).

(km)

Т. Ив. Живков, И. Бокова, Пл. Бочков, В. Ганева-Райчева, Кр. Кръстанов, Н. Рашкова: Фолклорната култура и човекът.
Пловдивско университетско издателство, Пловдив 2002. 115 с.

Книгата съдържа 6 студии, в които авторите разработват проблеми, свързани с етническите аспекти на личността, регионалните варианти на фолклорната култура, фолклорния епос и културната памет, разказните форми в съвременната всекидневна култура, традиционните занаяти и особеностите на българския музикален фолклор.

(km)

Български фолклор. Списание за фолклористични, етнологички и антроположки изследвания.

Издание на Института за фолклор при Българска академия на науките.
София. Резюмета на англ. език.

Списанието е основано в 1975 г. Пръв негов главен редактор е академик Петър Динеков (1975 - 1982). В периода 1983 - 2001 г. главен редактор е Тодор Иванов Живков. От 2001 главен редактор е Любомир Миков. В редакционната колегия влизат: Димитрина Кауфман, Мила Сантова, Катя Михайлова, Светла Петкова. Редактор на списанието е Регина Митева. Годишно излизат 4 книжки.

От 1993 г. списанието излиза в тематични книжки. След XII Международен конгрес на славистите през 1998 г. в Краков са излезли книжки на следните теми:

Общности и образи, 1999, кн. 1-2. Съставител: Евгения Мицева.

Музикален и танцов фолклор, 1999, кн. 3. Съставители: Лозанка Пейчева,

Наталия Рашкова.

Дискурс на различието, 1999, кн. 4. Съставители: Ивета Тодорова-Пиргова, Магдалена Елчинова.

Визуализации на културата, 2000, кн. 1. Съставител: Валентин Ангелов. Светоглед, религия, фолклор, 2000, кн. 2. Съставител: Стоянка Бояджиева.

Християнство и фолклор, 2000, кн. 3. Съставител: Катя Михайлова.

Маскарадът, 2000, кн. 4. Съставител: Ирена Бокова.

In honorem (Посветена на 75-годишнината на музикалния фолклорист и композитор чл.-кор. проф. д. изк. Николай Кауфман), 2001, кн. 1. Съставители: Ружа Нейкова, Анна Щърбанова.

In memoriam (Посветена на проф. д.ф.н. Тодор Иванов Живков: 15.07.1938 - 31.12.2001), 2001, кн. 2-3.

Жената и фолклорът, 2001, кн. 4. Съставител: Албена Георгиева.

Етнология на Франция / j ethnologie en France, 2002, кн. 1. Съставители: Мила Сантова, Екатерина Анастасова.

Чудото, 2002, кн. 2. Съставител: Вихра Баева.

(*km*)

**Евгения Мицева: Фолклор от Сакар. Част 1. Разказен фолклор. -
Сборник за народни умотворения и народопис. Кн. 62.**

Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2002. 307 с.

Сборникът за пръв път представя богатството и разнообразието на фолклорната проза от Сакарския регион, намиращ се в Югоизточна България. Материалите са документирани през 80-те години на XX в. и представят както съхранената традиция, така и нейното съвременно състояние. Включени са 439 фолклорни прозаични текста, записани от 200 души, мъже и жени на различна възраст от 31 села. Разказната традиция в Сакарския край е сравнително съхранена.

Основното деление на текстовете в сборника е на приказна и неприказна проза, като към тях са включени и нови дялове. Това са разделите, съдържащи според фолклорните представи и житейски норми на българина информация за астрономията, метеорологията, вярванията, обредите и сънищата. Текстовете не са ново явление във фолклора; ново е осъзнаването им като част от наративистиката, което е предизвикано от съвременното състояние на традиционната култура. Тези материали допълват представата за миросгледа на нашия народ, за вярата му в предсказанията и знаменията, които предлага самата природа. Те са доказателство за съществуващата и съществуващата комуникация човек - природа в напълно осезаем вид.

Поместените в сборника текстове, подбор от двойно по-голям обем документирани материали, са цялостни, емоционално и художествено наситени варианти.

(ik)

Фолклор, традиции, култура. Сборник в чест на Стефана Стойкова.

Под редакцията на Стоянка Бояджиева, Доротея Добрева, Светла Петкова. Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 2002. 387 с., 23 цветни и 4 черно-бели ил., резюмета на англ. език.

Сборникът е посветен на 80-годишния юбилей на изтъкнатия изследовател на българския и славянския словесен фолклор и дългогодишен член на Международната комисия по славянски фолклор към Международния комитет на славистите Стефана Стойкова. Съставителите на сборника Ст. Бояджиева, Д. Добрева и Св. Петкова разкриват в предговора богатата научна дейност и творчество на юбиляра. В сборника е поместена пълна библиография на трудовете на Стефана Стойкова и *Tabula gratulatoria* на нейни ученици и колеги. В унисон с широкия диапазон на научно-изследователската дейност на Ст. Стойкова 30-те автора на статиите от България, Германия, Чехия, Англия, САЩ и Канада разглеждат проблеми на теорията и историята на фолклористиката; фолклорните образи, мотиви и жанрове; фолклорната поезика; етнолингвистиката; народната религиозност; съвременните форми на фолклора; културната идентичност на българите в чужбина и др.:

П. БОЧКОВ. Функционална характеристика на българския юнашки епос. Трапезата.

Л. ПАРПУЛОВА-ГРИБЪЛ. Устна история, писан текст, вторична устност (Автобиографични спомени на две българки - емигрантки в САЩ).

О. М. MLADENOVA. Social Status in Nineteenth Century Bulgarian Society: Preliminary Considerations.

Б. ВЕЛЧЕВА. Два плача в ръкописната книжнина от XVI-XVIII в.

Ф. BADALANOVA. Beneath, Behind and Beyond the Bible: Back to the Oral Tradition (The Theologeme of Abraham's Sacrifice in Bulgarian Folklore).

К. МИХАЙЛОВА. Евангелската притча за богатия и бедния Лазар в славянския фолклор.

А. ГЕОРГИЕВА. Манастирът като място за обучение във вяра.

Н. КАУФМАН. Тематика на трудовите песни.

А. КАЛЮЯНОВ. Ела или елха (елша) в коледната песен Мома и вита ела.

С. БОЯДЖИЕВА. За оставеното дете и неговите значения.

К. РОТ. Разкази между културите. Възможности за съвместна работа на фолклористиката и интеркултурната комуникация.

- С. ПЕТКОВА. Реч на всекидневието - език на морала. Поглед към личния разказ.
- Л. ДАСКАЛОВА-ПЕРКОВСКА. За някои черти на етнопоетиката в наративната традиция.
- Й. КОЦЕВА. Брачни забрани в българските вълшебни приказки.
- Д. ДОБРЕВА. Образът на свещенослужителя в наративната култура. За употребата на словесния текст.
- М. ЕЛЧИНОВА. Пословиците в полето на прагматиката.
- Г. КРАЕВ. Гатанката като мито-обретен конструкт.
- D. MLADENOVA. Die Sterne im bulgarischen sprachlichen Weltbild: 1. Die Sterne leuchten.
- М. САНТОВА. Банскалия без песок се не бави. Бележки към въпроса за манталитета на банскалията.
- М. БЕНОВСКА-СЪБКОВА. Колебливата идентичност. Наблюдения от село Драгиново, Велинградско.
- И. ГЕОРГИЕВА. Българите в Крим.
- В. ГАНЕВА-РАЙЧЕВА. Българската общност в Унгария - проблеми на културната идентичност.
- В. МАТЕЕВА. Бесарабските българи и България - само един поглед.
- Л. МИКОВ. Тъкана орнаментика при казълбашите от Североизточна България.
- С. ЯНЕВА. Сватбените сандъци.
- И. КЪОЛЕР-ЦЮЛХ. Ръководства за събиране на народни умотворения. Из ранната история на българската фолклористика.
- Л. МИНКОВА. Карл Емил Францоз и българското хайдутство.
- Р. ИВАНОВА. Съборите за народно творчество - една нова традиция.
- Е. МИЦЕВА. Тенденции в развитието на фолклора (Една гледна точка).
- J. RYCHLÍK. K problematice vzniku vědeckých pracovišť pro etnografii a folkloristiku na Slovensku a jejich vztahů k českým a československým institucím (Příspěvek k dějinám etnografie a folkloristiky v bývalém Československu).

(km)

Тодор Джиджев: Българската коледна песен. В теоретичен и сравнителен план.

Академично издателство Проф. Марин Дринов, София 1998. 184 с., резюмета на англ. и рус. ез.

Монографията предлага цялостно изследване на българските коледни песни. За разлика от досегашните фолклористични изследвания на този дял от българското песенно творчество, авторът отделя две групи песни – *коледарски*, изпълнявани от момците коледари по време обряда коледуване, и *коледни*, изпълнявани от моми, невести или възрастни жени на Малка

Коледа (24 декември) и на празничната трапеза на Голяма Коледа (25 декември).

В първа глава са разгледани обстойно различните моменти в трите основни коледни обреди: обиколка на малките коледарчета на сутринта на Малка Коледа; подготовка и провеждане на обредната трапеза на Бъдни вечер; коледуване. Прави се типологична характеристика на отделните благопожелания и песни, изпълнявани във всеки момент на обреда. Въз основа на 2200 коледни песни, записани с текст и мелодия, от архивни и публикувани източници авторът прави музикално-интонационен анализ на отделните текстове, изхождайки главно от тяхната функция в обреда. Отделно се разглеждат коледните хора и игри, разделени в две групи: 1. Общи мегдански хора, изпълнявани по време на коледните празници. 2. Хора, свързани с коледните обреди и най-вече с обреда коледуване. Характеризират се и инструменталните мелодии на коледните хора.

Във втора глава авторът се спира на някои общи белези на българските и румънските коледни обреди и песни. Посочва се, че румънските обреди на коледуване са значително повече от българските, при което при по-голяма част от тях се изпълняват благопожелателни песни. Отделя се внимание на двете форми на религиозния (християнския) тип коледуване, непознати у българите: 1. Стеа – коледуване със звезда. 2. Виклейм (Бетлеем), Ирод или Вертеп – религиозен театър, представящ раждането на Исус Христос. Изтъкват се общите древни езически корени на сходните форми на коледуване от светски тип – маскарадната игра Старец и баба у българите (Средна Западна България) и ходене на маски (турка, коза, бразая) у румънците. Най-много сходства на българския коледен обичай и песните, включени в него, авторът открива в румънското коледуване от Трансилвания. Авторът прави подробен сравнителен анализ на стихосложението, ритъма, мелодиката, темпото, амбитуса, формата и начина на изпълнение на българските и румънските коледни песни.

(km)

Publikácie výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku – Békešská Čaba

Koncom minulého a začiatkom tohto roka náš ústav vydal tieto publikácie:

1. *Sarvašská čítanka – Szarvasi olvasókönyv* (Zodp. red. Ján Chlebnický), Békešská Čaba, 2002.
2. Ondrej Krupa: *Omrivky detského folklóru a hier našich Slovákov*. Békešská Čaba, 2002.
3. Anna Divičanová: *Dimenzie národnostného bytia a kultúry*. Békešská Čaba, 2002.

4. Mária Homišinová: *Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu*. Békéšska Čaba, 2003.

V dňoch 22. – 27. júna 2003 resp. 16. – 17. októbra 2003 ústav organizuje kolektívny národopisný výskum v troch Slovákmi obývaných osadách Čongrádskej župy a medzinárodnú konferenciu *Slovenčina v menšinovom prostredí*.

Sarvašská čítanka – po Čabianskej a Komlóskej – je tretia publikácia série dvojjazyčných, slovensko-maďarských regionálno-historických zbierok textov z histórie a kultúrnych dejín osád dnešného Maďarska zakladaných slovenskými poddanými v 18. storočí. Je venovaná pre školskú výchovno-vzdelávaciu činnosť.

Spracovanie zbierky *Omrvinky detského folklóru a hier našich Slovákov* v Maďarsku je vedľajším produktom výskumnej činnosti autora pri štúdiu spôsobu života Slovákov v Maďarsku, nakoľko odborník v rámci vedeckého výskumu sa stretáva aj témami, ktoré práve vtedy nespádajú do jeho aktuálneho plánu, ale magnetofón nevyvíja a takýmto spôsobom nazhromažďuje ďalšie cenné materiály. Tieto z nahrávok pozbiera, dopĺňa novšími výskumami a robí z nich cenné diela. Takto vznikla najnovšia knižka Ondreja Krupu. Publikácia je tematicky veľmi bohatá – obsahuje uspávanky, riekanky, hádanky, vyčítanky, rôzne hry šikovnosti, hry s loptou, resp. s čím sa deti vôbec môžu hrať (živočíchmi, rastlinami, zemou, hlinou, blatom, detskými zbraňami, hudobnými nástrojmi a pod.). Knižka je zároveň učebnou pomôckou nielen pre materské a základné školy, ale i pre rodičov pri výchove svojich detí.

Anna Divičanová, kulturologička, bádatel'ka v oblasti národnostných kultúr. Výsledky svojej vedeckej činnosti publikuje vo dvoch jazykoch, v slovenčine a v maďarčine. Kniha *Dimenzie národnostného bytia a kultúry* obsahuje výber slovenských štúdií a článkov, ktoré boli napísané medzi rokmi 1971 a 2002. Štúdie a články, ktoré autorka napísala v maďarčine, budú publikované v r. 2003 pod titulom *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói*. Kniha bude obsahovať práce, ktoré boli publikované medzi rokmi 1966 a 2002. Väčšina príspevkov sa zaoberá otázkami premien kultúry na slovenských jazykových ostrovoch a otázkami týkajúcimi sa všeobecnej slovakistiky.

Publikácia Márie Homišinovej *Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu* podáva ucelený obraz o empirickom výskume uskutočnenom na prelome rokov 1998/1999 medzi príslušníkmi slovenskej inteligencie žijúcej v Maďarsku. Vo výsledkoch sa zameriava na hodnotenie súčasného stavu etnickej identity tejto časti slovenskej komunity, a to v podmienkach transformácie spoločenského systému. Sústreďuje sa na analýzu a súvislosti kľúčových ukazovateľov výskumu – *typ a stupeň* etnickej identi-

ty, ktorými sa potvrdila kategorizácia a diferenciacia príslušníkov slovenskej inteligencie. Zároveň upriamuje pozornosť aj na špecifikáciu problémov slovenskej minority v jednotlivých oblastiach národnostného (jazyk, školstva, kultúra) i spoločenského života (etnické práva, interetnické vzťahy).

Výskum tohto typu a zamerania, so záberom na slovenskú inteligenciu žijúcu v Maďarsku, sa uskutočnil po prvýkrát na území Maďarskej republiky. Realizoval sa ako spoločný projekt dvoch výskumných pracovísk: Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe a Spoločenskovedného ústavu Slovenskej akadémie vied v Košiciach.

Autorka publikácie je pracovníčkou Spoločenskovedného ústavu Slovenskej akadémie vied v Košiciach, ktorá sa dlhodobo venuje problematike etnických menšín. Snaží sa o empirické zachytenie dôležitých aspektov národnostného života príslušníkov etnických menšín, využívajúc predovšetkým prostriedky sociologickej, ale i sociálno-psychologickej analýzy.

(ok)

Петър Динеков
(17. 10. 1910 – 22. 02. 1992)

Изтъкнат български фолклорист, медиавист, литературен историк и критик. От 1938 г. е асистент в Катедрата за славянски езици при Софийски университет, от 1941 г. - доцент в Катедрата по българска литература, а от 1945 г. е избран за професор в СУ, където преподава до 1979 г. Заместник-ректор на Софийския университет (1962-1964), член-кореспондент на Българската академия на науките (1947), академик (1966). Директор на Института за фолклор (1973-1981), директор на Кирило-Методиевския научен център при БАН (1980-1988).

Интересът към фолклора и първите публикации в областта на фолклористиката на П. Динеков датират от ученическите му години (1928). Още дипломната му работа като студент в СУ при изтъкнатия фолклорист, езиковед и славист проф. Стоян Романски е из историята на българската фолклористика – Кузман Шапкарев - събирач на народни умотворения, отпечатана през 1940 г. Системните му занимания с българско народно творчество са след Втората световна война, когато започва да чете лекции по български фолклор и издава първия учебник по български фолклор - Българска народна поезия (1949). Поставените тук проблеми от теорията и историята на българския фолклор са разработени по-късно обстойно във фундаменталния му труд Български фолклор. Част 1" (1959), претърпял няколко издания (1972, 1980). Това е първият и до днес единственият обобщаващ труд върху българския словесен фолклор. В него и в по-късните си изследвания П. Динеков разглежда проблеми като история на българската фолклористика; периодизация на историческия развой на българския фолклор; отношение на фолклора към историческата действителност; взаимоотношения между фолклора и литературата; явления на границата между фолклора и литературата като народните книги - дамаськини, песнопойки; език на фолклора и др. Като програмни могат да се считат редица негови студии и статии: Фолклор и история (1968); Фолклорът в историческата съдба на българския народ (1975); Език и народна съдба (1977); Фолклор и литература (1968); Между фолклора и литературата (1976); От фолклорна към национална култура (1977); Проблеми на историята на българската фолклористика (1978); Някои проблеми на българската народна балада (1978); Исторически образи в българския фолклор (1981); Мит и история във фолклора (1982) и др.

Акад. Петър Динеков има съществен принос за развитието на българската фолклористика не само с научноизследователската си работа, но и със своята научно-организационна, преподавателска, издателска и популяризаторска дейност. Той е основател и пръв директор на Института за фолклор при БАН (1973). Същевременно основава и е пръв главен редактор на печатния орган на Института - сп. Български фолклор (1975). Става инициатор на Националния, а впоследствие и Международния симпозиум по проблемите на българския фолклор (1970), провеждал се на всеки 2 години до 1989 г. и възобновен отново през 2002 г. Основава и поредицата Проблеми на българския фолклор (1972), в която се публикуват докладите от международните симпозиуми. Инициатор и един от главните редактори на 12-томната поредица Българско народно творчество (1961-1963). Негово начинание е и 7-томната поредица Българска народна поезия и проза (1981 - 1983). Редактор е на редица монографии и сборници с изследвания върху българския фолклор. Подготвя за преиздаване и важни сборници с народни умотворения на изтъкнати събирачи на българския фолклор в миналото като Български народни песни на Братя Миладинови (1961); Сборник от български народни умотворения в четири тома на Кузман Шапкарев (1968-1973); Народне песме македонске бугара на Стефан Веркович (1980) и др.

Акад. Петър Динеков е тясно свързан и с развитието на българската славистика. Завършил славянска филология в Софийския университет, той специализира две години в Полша във Варшавския и Ягелонския университет в Краков (1934-1935), където слуша лекции при известните фолклористи Юлиан Кшижановски и Ян Станислав Бистрон, оказали силно влияние за формирането му като фолклорист и славист. Автор е на много студии и статии за полската литература, култура и фолклор и за българско-полските литературни връзки, на литературни портрети на писатели като А. Мицкевич, Ю. Словацки, Ю. Тувим, К. И. Галчински, В. Броневски, В. Мах, Т. Б. Желенски, Я. Ивашкевич, на критични анализи на творби като Пан Тадеуш и др. През 1973 г. му е присъдена титлата *Doctor Honoris Causa* на Варшавския университет.

Като медиавист и старобългарист П. Динеков посвещава голяма част от изследователската си работа на централните за славистиката въпроси за дейността и творческото дело на братята Кирил и Методий. Той създава Кирило-Методиевския научен център при БАН (1980). Инициатор и главен редактор е на 4-томната Кирило-Методиева енциклопедия (1985-). В особено важната си работа *Общност и различия* в развитието на старите славянски литератури (1968) той поставя въпроса за съотношението

между народността и общославянската функция на старобългарската литература.

Големият учен-хуманист проявява траен интерес и към руската, чешката и другите славянски литератури и култури и връзката на българската възрожденска култура с духовните постижения на другите славянски народи. Разглежда личните връзки на славянски възрожденски дейци за развитието на славянската фолклористика и за утвърждаването на народния език като национален (Делото на Вук Караджич и българската филологическа култура през втората половина на XIX в.). На този период е посветена и статията му Славянската наука през XIX в. и проблемите на българския фолклор (1973), в която се поставят проблеми като откриването на българския фолклор от славянската наука и неговите първи проучвания; формирането на изследователите на българското народно творчество под влияние на тази наука; мястото на българския фолклор в изследванията на славянските учени.

Повече от 25 години акад. Петър Динеков беше един от най-дейните членове на Международния комитет на славистите.

(km)

Стефана Минчева Стойкова
(19.02.1922)

Изтъкната представителка на поколението български фолклористи, формирано след Втората световна война. Учен с широк профил – в духа на научната традиция, утвърдила се чрез фигурите на Ив. Д. Шишманов, М. Арнаудов, Хр. Вакарелски, П. Динеков. Завършва славянска филология в Софийския университет Климент Охридски през 1945 г. Професионалният ѝ път е изцяло свързан с Българската академия на науките – работи в Институт за български език (1945-1946), Институт за народоучение (1947-1949), Етнографски институт и музей (1950-1973), Институт за фолклор (1973-1988). Заема длъжностите научен секретар, ръководител на секция, заместник-директор. Старши научен сътрудник II степен от 1963 г., старши научен сътрудник I степен - 1977 г. Дългогодишен преподавател по български фолклор в Историческия факултет на Софийския университет Св. Климент Охридски (специалност етнография).

Тематика на научните ѝ трудове: български народни гатанки (върху тях е и кандидатската ѝ дисертация), юнашки и хайдушки епос, народна балада, исторически песни (жанрова система, носители, континуитет, славянски

и балкански паралели, проблеми на поетиката); бит и фолклор, история на фолклористиката, фолклор и литература, традиции и новаторство, фолклор и културни промени, родопски фолклор. Научната дейност на Ст. Стойкова е обвързана с изключително богат личен теренен опит, който е сериозен принос в документалната база на българската фолклористика. Проблематиката в изследванията ѝ е поставена в славянски и балкански контекст. Най-ранният самостоятелен труд *Огнището в българския бит* (1956) и днес е с актуално значение за изследователите на материалната народна култура. Високо оценени, включително и от международната научна общност, са монографията *Българските народни гатанки* (1961) и едноименният сборник с текстове, научна студия, коментар (1970). В тази област Ст. Стойкова се утвърждава като най-компетентният специалист в България. Съставител и редактор е на сборници с приказки, с хайдушки и исторически песни. Водещо е участието ѝ в събирателската, научно-изследователската и редакторската работа по дългосрочни проекти, реализирани успешно в три големи колективни издания. Те представят цялостно основни дялове от българския фолклор: *Български юнашки епос*. СБНУ 53. София, 1971; *Български народни балади и песни с митически и легендарни мотиви*. СБНУ 60, Ч. 1-2. София, 1993-1994; *Български хайдушки и революционен песенен фолклор*. СБНУ 61. София, 2001.

Редовен сътрудник (1948–1980) на *Internationale Volkskundliche Bibliographie*. Член на националната редколегия (1966-1981) на *Demos. Internationale ethnographische und folkloristische Informationen*.

(sp)

Катя Михайлова

(27. 12. 1950)

Български дейци на културата и науката, както и поляци, живеещи в България, бяха наградени с високи държавни отличия с указ на президента на Република Полша Александър Квашневски в края на 2000 г. Сред удостоените с втората по степен полска държавна награда, която се дава само на чужденци - Офицерски кръст на Ордена за заслуги към Република Полша - е ст. н. с. II ст. д-р Катя Михайлова от Института за фолклор при БАН.

К. Михайлова работи от 1978 г. в Института за фолклор, най-напред в секция Словесен фолклор, а от 1986 г. в секция Славянски и балкански фолклор (от самото създаване на секцията). Изследванията ѝ са сравнително-съпоставителни върху материали от фолклорната култура на различните славяни и са от областта на епическото изпълнителство,

народната балада, народното християнство, политическия фолклор, етническият стереотип и проблемите на етнокултурната идентичност на българите в Средна Европа (Полша, Чехия и Словакия) и на поляците в България. Автор е на монографията Странстващият сляп певец просяк във фолклорната култура на славяните (под печат), на монографичното изследване Побратим. Българи по чешките земи (в съавторство, 1994), на сборника Български народни балади и песни с митически и легендарни мотиви, ч. 1-2 (в съавторство, 1993-1994), на многобройни статии и студии.

Работата на К. Михайлова е свързана с полска проблематика от самото начало на научната ѝ биография, когато завършва полска филология с дипломна работа Полската народна балада и баладите на Адам Мицкевич (1977), участва във фолклористични теренни проучвания в Полша, специализира във Варшавския университет (1974-1975) и Университета М. Кюри-Склодовска в Люблин (1987, 1992). В продължение на повече от 25 години тя се занимава с изучаване и популяризиране на полската наука и култура в България - участва в полско-български научни проекти; публикува сравнително-съпоставителни студии и статии за полския фолклор и етнография; осъществява контакти с полски университетски и научни центрове по етнология, фолклористика, социология, културология и история; изнася лекции за полския и българския фолклор в български и полски университети; превежда от полски език фолклористични изследвания и художествена литература. Продължава разработването на нейния индивидуален научен проект на тема Поляци в България - идентичности, културни интерференции, стереотипи и работата ѝ по колективния проект Стереотипи и митове в българската и полската култура в условията на мултикултурализъм. Като председател (1993-1995) и заместник-председател (1998-2000) на Българско-полска солидарност (по-късно Българско-полско дружество Боян Пенев) К. Михайлова е организираща многобройни културни прояви, популяризиращи в България полската литература, фолклор, музика, театър, кино, наука, история и политика.

(nr)

Владимир Пенчев

(01.01.1957)

Фолклорист и етнолог, старши научен сътрудник II степен в Института за фолклор при Българската академия на науките, доктор по фолклористика. След завършването на Славянска филология (чешки профил) в СУ Св.

Климент Охридски специализира в Карловия университет и в Института за етнография и фолклористика в Прага.

В рамките на своята научноизследователска работа в областта на фолклористиката и етнологията Вл. Пенчев участва или ръководи разработването на 15 изследователски проекта, 7 от които международни. Научната му продукция обхваща 7 монографии, над 60 студии и статии в научна периодика и тематични сборници в България, Чехия, Словакия и Полша, многобройни рецензии и информации за чешка и словашка фолклористична, етнологична и славистична литература. Основни проблемни акценти в изследователската му дейност са историята и развитието на българо-чешките фолклористични контакти, етнокултурната идентичност на мигрантски общности в чуждоетнична среда (българи в Чехия и Словакия, чехи и словаци в България).

Вл. Пенчев води лекционни курсове по Етнология на славянството, Културна антропология на славяните, Славянски фолклор и етнография, Странознание на Чехия, Увод в славянската филология и др. в университети в София, Пловдив и Благоевград.

Поддържането, развитието и популяризирането на славистиката и международните контакти между дейци на науката и културата от тази сфера са основна част от обществената дейност на Вл. Пенчев в Академичното славистично дружество, академичните сдружения Бохемия клуб и Про Словакия, като главен редактор на списание *Nomina bohemicus* и преводач на художествена и научна литература от чешки език.

(nr)

SLAVISTICKÁ FOLKLORISTIKA

2002 / 1-2

**Informačný bulletin Medzinárodnej komisie slovanského folklóru
pri Medzinárodnom komitáte slavistov**

Číslo vyšlo s finančným príspevkom

Slovenského komitátu slavistov pri MKS

Vydal: Slovenský komitát slavistov

Výkonná redaktorka: Mgr. Katarína Žeňuchová

Technický redaktor: Marek Ivančík

Tlač: Slavistický kabinet SAV, Panská 26, Bratislava

Náklad: 200 ks

Číslo neprešlo jazykovou úpravou